

METİN SINIFLANDIRMASI BAĞLAMINDA YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇENİN ÖĞRETİMİNDE KULLANILAN DİNLEME METİNLERİ*

Cihat Burak KORKMAZ**

ÖZ

Yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde kullanılan metinler, dil öğretiminin en temel araçlarından olmaları sebebiyle süreç sonunda ulaşılmak istenen hedef dil yeterliklerin tanımlarına göre oluşturulmaktadır. Metinler aracılığıyla hedef dile ait kelimeler, kelime türleri ve kelime grupları belirli bağlamlar içerisinde kullanılarak hem o dilin bütün özellikleri açıkça ele alınmaktadır hem de ilgili dilin edebî incelikleri, söz sanatları ve dil-kültür ilişkileri de ortaya koyulmaktadır. Yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde aşamalı kur sisteminin uygulanması ve Avrupa Dilleri Öğretimi Ortak Çerçeve Metni'nin (ADÖÖÇM) her bir seviyede ve dört temel dil becerisinde farklı yeterliklere ulaşma özelliğini işe koşması, metinlerin de farklı farklı özelliklere sahip olması gerekliliğini doğurmaktadır. Öğretim aracı olarak metinler ile ilgili çok çeşitli tanımlamalar ve sınıflandırmalar yapılmaktadır. Özellikle Türkçenin ana dili olarak öğretiminde yapılan çalışmalarda metinlerin birçok yönden sınıflandırması yapılırken yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde böyle bir sınıflandırmaya rastlanmamaktadır. Bu çalışmanın amacı yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde kullanılan dinleme metinlerinin metinsellik ölçütleri açısından oluşturulma şekline, işlevine, türüne ve çeşidine göre genel bir sınıflandırmasını yapmak; alanda en yaygın kullanılan iki dil öğretim seti, Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti (YİTÖS) ve İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti'nde (İYTÖS) yer alan dinleme metinlerinin ilgili başlıklar açısından sayısal ve oransal olarak incelmektir.

Anahtar Kelimeler: Yabancı dil olarak Türkçenin öğretimi, metin, metin sınıflandırması, dinleme, dinleme metinleri

* Bu çalışma "Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretiminde Kullanılan Dinleme Metinlerinin İncelenmesi ve Değerlendirilmesi" adlı doktora tezinden üretilmiştir.

** Öğr. Gör. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, TÖMER. ckorkmaz@yildiz.edu.tr. <https://orcid.org/0000-0003-4383-3443>

LISTENING TEXTS USED TEACHING TURKISH AS A FOREIGN LANGUAGE WITHIN THE CONTEXT OF TEXT CLASSIFICATION

ABSTRACT

The texts used in teaching Turkish as a foreign language are being formed in accordance with the definitions of the target language competencies intended to be fulfilled at the end of the process due to the fact that they are among the most fundamental means of language teaching. Words, word types and word groups belonging to the target language are made use of through texts in particular contexts; in this way, both the whole properties of that language are explicitly handled and the literaryelaborateness, figures of speech and language-culture relationships of the related language are revealed. The application of progressive level system in the teaching of Turkish as a foreign language and the reality that the European Languages Teaching Common Framework of Reference (CEFR) requires the achievement of different qualifications in each level and four basic language competencies lead to the necessity that the texts ought to bear characteristics that differ from one another too. A variety of descriptions and classifications are available with regard to texts as a teaching aid. While texts are classified in many aspects within the studies conducted especially in reference to teaching Turkish as the native language, such classification is out of question in teaching Turkish as a foreign language. The aim of this study is to make a general classification of the listening texts used in teaching Turkish as a foreign language according to their formation style in relation to the textuality criteria, their functions and types, and to analyze the listening texts available in Yedi İklim Turkish Teaching Set (YİTÖS) and İstanbul Turkish Teaching Set for Foreigners (İYTÖS), the most commonly used language teaching sets in the field, in quantitative and proportional sense based on the related titles.

Keywords: Teaching Turkish as a foreign language, text, text classification, listening, listening texts

EXTENDED ABSTRACT

The Aim and Importance of the Study

It is known that the most widely used of all language teaching sets in teaching Turkish as a foreign language are Yedi İklim Turkish Teaching Set (YİTÖS) and İstanbul Turkish Teaching Set for Foreigners (İYTÖS) (Erdil 2018: 94). The listening texts available in the related teaching sets are used in the teaching of listening ability. The aim of this study is to present a classification of listening texts in accordance with the way they are formed as well as their functions and kinds.

Accordingly, the question *How are the listening texts found in the course books that are used in teaching Turkish as a foreign language classified according to their formation styles, functions and types?* has been identified as the problem statement of the study. The sub-problems that belong to this problem statement are as follows:

1. How is the text classification in teaching Turkish as a foreign language arranged?
2. How is the classification of listening texts found in YİTÖS course books arranged?
3. How is the classification of listening texts found in İYTÖS course books arranged?

The identification of through what texts the listening ability is improved in teaching Turkish as a foreign language reveals the significance of this study. The formed text classification table is also of importance with regard to the results and recommendations of the study as well as its contribution to the course books' authors, to those who will prepare programmes and to academicians.

The Model of the Study

In this study, qualitative research method has been used. This method is an approach which foregrounds the research and comprehension of social cases on a context-sensitive base and with a theoretical understanding (Yıldırım & Şimşek 2018: 45). In this study, document analysis which is one of the qualitative research designs is used. Document analysis is one of the qualitative research designs in which written materials (books, journals, newspapers, e-content documents) are examined (Yıldırım & Şimşek 2018: 46).

The Universe and the Sample

As for the study environment, the listening texts available in the course books used in teaching Turkish as a foreign language have been selected and paradigms have been formed with the use of Yedi İklim Turkish Teaching Set (YİTÖS) (A1,A2,B1,B2,C1), as prepared by Yunus Emre Institute (YEE), and İstanbul Turkish Teaching Set for Foreigners (İYTÖS) (A1,A2,B1,B2,C1), as organized by İstanbul University (İÜ).

The Collection and Analysis of the Data

A content analysis has been fulfilled by examining the Turkish teaching sets. The main purpose of content analysis is to reach concepts and relationships that can explain the collected data. The summarized and interpreted data is then exposed to a deep process in content analysis, and the concepts and themes can be discovered as a result of this analysis. The concepts take the researcher to the themes and the cases can be arranged better and be made more understandable thanks to these themes (Yıldırım & Şimşek 2011: 227). The data obtained at the end of the analysis has been analyzed in terms of classification titles, and it has been calculated with regard to both numerical and percentage value.

Findings and Comments

In accordance with the formation style, the fictitious texts in both YİTÖS and İYTÖS course books prove abundant in number. This rate is over 70% in both sets. It has been detected that the fictitious texts are by 27% more than the original ones in YİTÖS course books while they are by 36% more than the original texts in İYTÖS course books. In fact, when calculated in accordance with the total text number, the rate of fictitious texts in İYTÖS course books turns out to be relatively more.

At the end of the analysis of texts in relation to their functions, 59% of the listening texts found in YİTÖS course books are classified as the ones with utility function, 83% of them as literary and 4% as others. As for the texts available in İYTÖS course books, 49% are assessed as having utility function and 41% as literary while no texts are involved in the "others" classification. When viewed from this aspect, the literary texts outnumber the rest of the classifications in YİTÖS course books whereas the number of the texts with utility function dominates the others in İYTÖS course books.

At the end of the text analysis with regard to their types, it is evaluated that the number of literary texts in YİTÖS course books is 66 and they rank first with the rate of 45%, the number of communicative texts is 48 and they rank second with the rate of 33%, the number of instructive texts is 11 and they rank third with the rate of 8%, the number of texts based on expression/demonstration is 9 and they rank fourth with the rate of 6%, the number of poetic texts is 8 and they rank fifth with the rate of 5%, the number of other text types is four and they rank sixth with the rate of 3%, and finally, the formal texts rank seventh. The number of communicative texts in İYTÖS course books is 38 and they rank first with the rate of 42%, the number of literary texts is 26 and they rank second with the rate of 29%, the number of texts based on expression/demonstration is 12 and they rank third with the rate of 13%, the number of instructive texts is 10 and they rank fourth with the rate of 11%, the number of poetic texts is 3 and they rank fifth with the rate of 3%, the number of formal texts is 1 and it ranks sixth with the rate of 1%, and finally, the “other” text type ranks seventh.

In YİTÖS course books, 146 listening texts are available in total and in 28 different types too. The numerical number and percentage rate of the first five text types among the most commonly used ones are as follows: 1. Dialogue, 12 in number and 16%; 2. Column, 13 in number and 9%; 3. Biography, 12 in number and 8%; 4. News text, 10 in number and 7%; 5. Causerie, 9 in number and 6%. The numerical number and percentage rate of the least commonly used text types are as follows: Letter, schedule, comics, directive description, form, legend, fable, match narration and discourse 1 in number and 1%, and tale 2 in number and 2%. In İYTÖS course books, 90 listening texts are available in total and in 23 different types as well. The numerical number and percentage rate of the first five text types among the most commonly used ones are as follows: 1. Dialogue, 25 in number and 28%; 2. Story, 8 in number and 9%; 3. News text, 7 in number and 8%; 4. Essay, 7 in number and 8%; 5. Autobiography, 6 in number and 7%. The numerical number and percentage rate of the least commonly used text types are as follows: Song, memoir, application form, slogan, critique, weather forecast, guide book 1 in number and 1%.

Conclusions and Recommendations

It has been calculated that the fictitious texts in YİTÖS course books are more than the ones in İYTÖS by 49 in number and 6% in rate, and the original texts in YİTÖS course books outnumber the ones in İYTÖS by 7 in number and 6% in rate.

It has been detected that the listening texts available in YİTÖS course books are classified as 83 literary texts by 57%, as 59 texts with utility function by 40%, and as 4 other texts by 3%. Again, it has been identified that the listening texts available in İYTÖS course books are classified as 49 texts with utility function by 54% and as 41 literary texts by 46%. It is seen that no “other texts” classification is available in İYTÖS course books.

It has been ascertained that the listening texts found in YİTÖS course books involve 66 literary texts by 45%, 48 communicative texts by 33%, 11 instructive texts by 8%, 9 texts based on expression/demonstration by 6%, 8 poetic texts by 5%, and 4 other text types by 3%. On the other hand, it has been identified that the listening texts found in İYTÖS course books involve 38 communicative texts by 42%, 26 literary texts

by 29%, 12 texts based on expression/demonstration by 14%, 3 poetic texts by 3%, and 1 formal text by 1%. The formal text type is not used in YİTÖS while no “other” text type is used in İYTÖS.

YİTÖS course books contain totally 146 listening texts in 28 different types. The numerical number and percentage rate of the first five text types among the most commonly used ones are as follows: 1. 12 dialogues by 16%; 2. 13 columns by 9%; 3. 12 biographies by 8%; 4. 10 news texts by 7%; 5. 9 causeries by 6%. The numerical number and percentage rate of the least commonly used text types are as follows: Letter, schedule, comics, directive description, form, legend, fable, match narration and discourse 1 for each and by 1%, and tale 2 for each and by 2%. İYTÖS course books include totally 90 listening texts in 23 different types. The numerical number and percentage rate of the first five text types among the most commonly used ones are as follows: 1. 25 dialogues by 28%; 2. 8 stories by 9%; 3. 7 news texts by 8%; 4. 7 essays by 8%; 5. 6 autobiographies by 7%. The numerical number and percentage rate of the least commonly used text types are as follows: Song, memoir, application form, slogan, critique, weather forecast and guide book 1 for each and by 1%.

1. Metin

Metin sözcüğü Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlükte geçen genel anlamı olarak Arapça *metn* kökünden meydana geldiği belirtilip; “1. Bir yazıyı biçim, anlatım ve noktalama özellikleriyle oluşturan kelimelerin bütünü, tekst. 2. Basılı ya da el yazması parçası, tekst. şeklinde tanımı yapılmaktadır” (TDK 2005: 1330). Terim anlamı olarak ise (TDK 1948: 375); “Bir eserin, bir yazının öz ibaresi; ileri sürülen fikri anlatmak için kullanılmış bulunan kelimelerin topu (Metince-Textuellement)” karşılığı yer almaktadır. Bu tanımlarda geçen tekst kelimesi köken olarak Latince’dir. Metin sözcüğünün Fransızcadaki *texte* ya da İngilizcedeki *text* karşılıklarının kökenine baktığımızda, bunların Latince *kumaş* anlamına gelen *textus* sözcüğünden geldiğini görülmektedir. Kumaş nasıl ipliklerden dokunarak bir bütün oluşturuyorsa, metin de kendisini oluşturan öğelerin birbirlerine aşama aşama eklenmesiyle, bir dokuma süreci sonunda ortaya çıkar (Akbayır 2013: 11).

1.1. Metin Kavramı

Yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde kullanılan yazılı, basılı, elektronik, görsel ve işitsel bütün ders araç-gereçlerinin temelini metinler oluşturmaktadır. Çünkü öğretimin sonunda ulaşılmak istenen kazanımlar, her dil becerisinin özelliklerine uygun olarak kullanılan metinler aracılığıyla sağlanacaktır. Eğitimde, özellikle dil eğitiminde, metinlerin yeri çok önemlidir. Çünkü dil eğitimi, büyük oranda metinler merkezinde gerçekleştirilmektedir (Çeçen ve Çiftçi 2007: 39-49). “Türkçe dersinde kullanılan başat gereçler Türkçe ders kitaplarındaki metinlerdir. Bu nedenle Türkçe eğitimi sürecinde metinleri inceleyen bilim alanının verilerinden yararlanmak gerekmektedir” (Mert 2011: 9). “Türkçe öğretiminde temel ders materyallerinden biri metindir. Hatta Türkçe eğitiminin büyük ölçüde metne dayandığını söylemek yanlış olmaz. Çünkü dil öğrenmek; kelimelerin, kurallar çerçevesinde bir araya gelerek oluşturduğu dünyayı görmek, tanımak, anlamak, değerlendirmek, hissetmek, bu dünyada yaşamaktır” (Demir ve Açık 2011: 56). Ayrıca dilin kullanım alanları ile her türlü bağlam metinler

aracılığıyla sunulmaktadır. Bu veriler incelendiği zaman bir kavram olarak metin ile ilgili çok çeşitli tanımlamaların yer aldığı görülmektedir:

Günay'a göre metin "başı ve sonu ile kapalı bir yapı oluşturan dilsel göstergelerin art arda geldiği anlamlı yapılar olarak tanımlanabilir" (2017: 47). Bu tanıma ek olarak; metin kavramından dilsel açıdan söz edebilmek için metinde somut ve elle tutulur bir varlığın kesitsel olarak yer alması gerektiğine ve metinde yer alan cümlelerin birbirini takip eden, anlamlı ve sıralı bütünleri oluşturması gerektiğine dikkat çekmektedir (Günay 2017: 47-48).

Dil, içerisinde seçenekler bulduran sanal bir sistemken; metin, dil repertuarlarında bulunan seçeneklerin belli bir yapı içinde kullanıldıkları gerçek bir sistemdir (Dilidüzgün 2017: 21). Dilidüzgün kendi tanımında ise metinlerin bildirişimsel amaçla kullanılan, geleneksel olarak birçok cümleden meydana gelen, günlük yaşamda bazı türlerle (roman, karikatür, hikâye vd.) karşımıza çıkan iletişimsel bir olgu şeklinde geniş bir açıklamaya yer vermektedir (2017: 20-21).

"Metin, bilgi, duygu ve düşüncelerin çeşitli biçim, anlatım ve noktalama özelliklerine göre yerleştirildiği ve duygu, düşünce, istek ya da olayı anlatma aracı olarak kullanılır. Metin, dille farklı düzeylerde iletişim kurma ve dili somutlaştırma aracıdır" (Güneş 2013: 2-3).

"Kendisini oluşturan söz öbeği ve cümle dizilerinin birbirilerine bağdaşıklık ve tutarlılık ölçkleriyle bağlanarak bir anlam bütünü oluşturdukları, belli bir amaçla üretilmiş, başı ve sonu kesin çizgilerle sınırlanmış, yazılı ya da sözlü bir dil ürünüdür" (Karaağaç 2013: 585).

"Metin hem (üreticinin oluşturduğu) ürün hem de (alıcının alımlama sırasında anlamlandırması bakımından) süreç olma özelliğini bir arada taşır. Tümce yalnız dilsel bir düzenleme içerir ve dilsel bir amacı vardır; hâlbuki metin, bağlama dönük bir düzenleme içerir. Metin tümcelerle gerçekleşen bir ürün ve süreç olduğuna göre metinde kullanılan tümceler metinde gerçekleştirdiği değişik işlevleri vardır" (Mert 2011: 9).

"Metin; yalnızca ses ve sözcüklerin, hatta cümlelerin inceleneceği mekanik bir nesne değil, bölümlerin her birinin bütün içinde vazgeçilmez bir önem taşıdığı bütünlüğe ait bir boyuttur" (Lüleci 2010: 89).

"Metin, onu oluşturan tümceler toplamının ötesinde kendine özgü bir bütündür. Tümce ile metin arasındaki ayrım metnin tümceye göre dil dışı öğelerle kavranabilen bir birim olmasıdır. Bu yüzden metin tanımının her çalışma alanına göre farklı bir tanımı yapılır ve bu metin tanımının devingenliğini yansıtır" (Köçer 2010: 8).

Yapılan benzer tanımlardan hareketle metin kavramıyla ilgili şu sonuçlar çıkarılabilir:

1. Metin, başı ve sonu belirgin olan bir yapıdır.
2. Metni oluşturan cümleler, birbirine bağdaşıklık ve tutarlılık ölçütleriyle bağlıdır.
3. Metin, belirli bir amaçla oluşturulur.
4. Metin, yazılı ve sözlü olabilir.
5. Metin, iletişim değeri olan bir yapıdır.
6. Metnin bütünü, cümlelerin teker teker anlamlarından farklı bir anlam taşır (Kurnaz 2018: 26).

Yukarıda bahsedilen tanımlar ve bu tanımlardan yola çıkarak ortaya koyulan ortak özelliklerin ışığında dil ile ilgili bir kavram olan *metin* ile ilgili şu tanım yapılabilir: Kullanış ve kuruluş amaçları açısından farklılıklar gösteren, metinsellik ölçütleriyle şekillendirilen, bir başı ve sonu olan ve iletişim amaçlı oluşturulan cümleler bütününe *metin* denilmektedir.

1. 2. Metinsellik Ölçütleri

Metin dil bilim incelemelerinin farklı bir yöne doğru ilerlemesinde *metinsellik* kavramının önemli bir payı vardır (Kerimoğlu 2014: 237). “Bir metni *metin* yapan şeyler nelerdir? Ne *metindir* veya ne *metin değildir*? gibi sorular *metin* özelliklerini belirlemeyi gerekli hâle getirmiştir. Dil ile ilgili ürünün *metin* olmasını sağlayan biçim, anlam ve iletişim özelliklerine, metinsellik ölçütleri denilmektedir” (Kurnaz 2018: 27).

Beaugrande ve Dressler gibi *metnin* bir bütün olarak yapısının ve işlevinin incelenmesi gerektiği görüşünü ortaya koyan dil bilimcilerin yaklaşımları *işlemci yaklaşım* olarak adlandırılmıştır (Dilidüzgün 2017: 27). Beaugrande (1985)’ye göre bir *metnin* metinselliği yalnızca *bağlaşık* ve *bağdaşıklığı* ile değil, aynı zamanda *amaca uygunluk*, *kabuledilebilirlik*, *duruma uygunluk*, *metinlerarasılık* ve *bilgiselliği* ile tanınır (Dilidüzgün 2017: 27-28).

Mert ise çalışmasında De Beaugrande ve Dressler (1981)’den aktararak *bağdaşıklık*, *tutarlılık*, *amaçlılık*, *ikna edicilik*, *bilgilendiricilik*, *duruma uygun olma* ve *metinler arasılık* olmak üzere yedi başlıktan bahsetmektedir (2011: 10-11).

Kurnaz (2018: 27) ve Coşkun (2005: 45-48), *bağdaşıklık*, *tutarlılık*, *amaçlılık*, *kabul edilebilirlik*, *bilgilendiricilik*, *duruma uygunluk* ve *metinlerarasılık* olmak üzere yedi başlıkta aktarmaktadır. Coşkun (2007: 235-240) bu başlıkların açıklamalarını başka bir çalışmasında şöyle tabloşturmaktadır:

Tablo 1. Metinsellik Ölçütleri

Ölçüt	Temel özellik
Bağdaşıklık (Cohesien)	Metindeki kelime ve cümlelerin bir silsile hâlinde birbirlerine bağlanma durumlarını ele alır. Bağdaşıklık, <i>metnin</i> yüzeysel yapısındaki dil bilgisel ilişkiler yoluyla oluşan bağlantılarla ortaya çıkar.
Tutarlılık (Coherence)	Tutarlılık kavramının daha çok cümleler ve paragraflar arasındaki ilişkiyle ilgili olduğunu belirtmiştir. Buna göre tutarlılık <i>metnin</i> derin yapısıyla ilgilidir.
Amaçlılık (Intentionality)	Bir metinde yazarın anlatmak istediğini, okuruna iletmek istediği mesajı ortaya koyabilmesidir.
İkna Edicilik (Kabul Edilebilirlik - Acceptibility)	Yazarın amacını (yazının ana fikrini) ortaya koymasından sonra bu düşüncesini hedef kitleye uygun şekilde açık ve anlaşılır delillerle ortaya koymasıyla ilgilidir.
Bilgilendiricilik (İnformativity)	Bir <i>metnin</i> okuyucunun/dinleyicinin ilgisini çekmede başarılı olabilmesi, okuyucu ve dinleyici için eski ve yeni bilgileri (dengeli bir şekilde) içermesi gerekir.
Duruma Uygun Olma (Stiuationality)	Metnin konusu, hitap ettiği kitle, ulaşmak istediği amaç ve <i>metin</i> türüne uygun düşecek şekildeki anlatımıdır.
Metinler Arasılık (Intertextuality)	Her <i>metin</i> bir başka <i>metnin</i> çağrıştıracısıdır.

COŞKUN, Eyyup. 2013. “Türkçe Öğretiminde Metin Bilgisi”. KIRIKKILIÇ, A., AKYOL, H. *İlköğretimde Türkçe Öğretimi*. Ankara: PegemAkademi.

Bir metnin yazınsal işlevleri ile ilgili okuyucuları yoğunlaştırmak için, onu belirli yöntemlerle incelemek, daha ayrıntılı olarak okumak, yani anlam oluşum aşamalarını ortaya koymak gerekir. Metin açıklaması için bazı yaklaşımlardan söz edilebilir. Bunlardan metnin anlaşılmasına ve açıklanmasına yönelik olan; metnin nesnel özellikleri ile ilgili varsayımları doğrulama biçimi olan *betimleme* ve metnin gelişim aşamalarını ve olayların, durumların art arda gelme biçimlerinin değerlendirilmesine *çözümleme*; metnin anlaşılmasından sonra geliştirilecek tutumlara yönelik olan ve anlam üretimini esas alan *yorumlama* basamaklarıdır (Günay 2017: 70-71).

Yukarıda yer alan aşamalara bağlı olarak ise metin kuramları ve dil bilim açısından üç yapıdan ve bu yapılara bağlı alt başlıklardan söz edilen en kapsamlı sınıflandırma ise şöyledir:

1. Küçük yapı: Cümleler arası düzenlemeyi ilgilendirir. Bağıntı, yineleme, artgönderim, öngönderimler, eksiltili yapı, eylem zamanı, cümleler arası bağıntı öğeleri, metnin belirtecileri, çıkarsamalar gibi durumlar.
 - a) Bağdaşıklık: Bir yazının metin olmasını sağlayan metin içi ilişkileri kuran dil ile ilgili özelliklerin tümünü belirtir.
2. Büyük yapı: Değişik boyuttaki metin birimlerinin düzenlenmesi ile ilgilidir. Paragraf, bölüm, fasikül, cilt gibi metnin temel bölümleri ve tutarlılıktır.
 - a) Tutarlılık: Metnin bütün yönleri ile birbirleriyle tutarlı olan dizgesel bir biçim değerlendirmesi.
 - b) Metnin anlamı: Alıcıya bir şey esinlenme ve çağrıştıran yapan güçtür.
 - c) Niyet: Alıcı üzerinde belirli bir etki yaratmak için yapılan çalışmadır.
 - d) Bilgi toplama: Alıcının etkileşim içerisinde olduğu metinle ilgili açıklayıcı bilgilerdir.
 - e) Kabul edilebilirlik: Metnin dil ilişkilerine bağlı olan toplumsal ve kültürel normlar bakımından kabul görmesidir.
 - f) Yerleşme: Metin ile ilgili yer, zaman, kişi ve sebep-sonuç ilişkilerinin alıcı tarafından merak edilmesi.
 - g) Özetleme: Metni okumamış birisine ilgili metni en iyi şekilde anlatabilme çabasıdır.
 - h) Anlatısal metinlerin incelenmesi
 - i) Anlatının oluşumu
 - j) Genel izlem
3. Üst yapı: Metin türleri ve tipleri ilgili incelemeler üst yapı incelemelerinde ortaya koyulur. Yorumlama işi de üst yapı ile ilgilidir.
 - a) Metinlerarasılık: Bir metin veya metinler grubunun başka metinlerle olan açık veya gizli ilişkilerini belirten, başka metinlerle olan ilişkilerine göre değerini ve anlamını ortaya koyan özelliktir.
 - b) Yetizleme: Okunan bir metinden yola çıkarak disiplinler arası bir yaklaşım ile okuyucu tarafından oluşturulan kanıtlayıcı, betimleyici veya açıklayıcı metin türüdür.
 - c) Tanıtım yazısı: Metnin tümünü kapsayıcı bir başka etkinlikte metin ile ilgili yapılacak bir tanıtım yazısı hazırlamaktır.
 - d) Metin tipleri, tonları, türleri (Günay 2017: 71-221).

1. 3. Metinlerin Oluşturulma Şekline, İşlevine, Türüne ve Çeşidine Göre Sınıflandırılması

İletişim amacıyla bir araya getirilerek söylenen veya yazılan içeriklerin tümüne metin denir veya iletişim amaçlı her anlamlı yazılı veya sözlü ifade metin olarak tanımlanır (Çoraylı 2008: 10). İnsanlar birbirleriyle konuşurken ya da yazarlar okuyucuları ile iletişim kurarken tek tek sözcükler ya da birbirinden kopuk, bağımsız tümceler değil, birbirleriyle bağlantılı tümceler yani sözlü ya da yazılı metinler üretirler. İletişimin gerçekleşme koşulu metin oluşturmaktır (Torusdağ 2015: 13).

Metin, dille farklı düzeylerde iletişim kurma ve dili somutlaştırma aracıdır. Dil seslerden, metin ise harf, hece, kelime, cümle ve paragraftan oluşmaktadır. Harften paragrafa kadar dil öğelerinin her biri metnin anlam bütünlüğüne hizmet ederek, metnin tamamıyla birlikte bir anlama ve değere sahip olmaktadır. Bu nedenle cümlelerde daha çok biçimsel, metinlerde ise anlamsal nitelik öne çıkmaktadır. Bu yönüyle her metin ayrı bir yapı olmakta, bu yapı yazarın dil aracılığıyla vermek istediği mesaja göre değişmektedir. Yani yazarın mesajı, metnin türünü, boyutunu, anlatım biçimini ve dil özelliklerini belirlemektedir (Güneş 2013: 2).

Edebi alanla ilgili bir belirleme ve sınıflandırma biçimi olan metin türlerinde, dönem dönem bazı türlerin daha baskın olduğu ve daha fazla örnek verildiği görülmektedir. Metin türü kişisel beğeniler ve halkın genel beklentisi ile tanımlanır (Günay 2017: 365).

Metnin türü, söylemdeki hareket ve durumlara bağlıdır. Metin türü ve kurgusu arasında bir uyum sağlanmadıkça, metnin kapsamını ve anlamını bile belirlemek mümkün değildir. Örneğin, bağdaşıklık ve tutarlılık açısından bilimsel metinler çok sıkı ilişkilere sahip olmayı gerektirirken diyaloglara dayalı metinlerde daha gevşek bir yapı sergilenebilir. Şiir metinlerindeki bağdaşıklık bazen geleneksel olmayan yollarla sağlanabilir. Şayet metin türleri kendilerine uygun olmayan kurgularla sunulursa iletişim yara alır ve hasara uğrar (Coşkun 2005: 106).

“Bir metnin/yazının türünü belirleyen iki önemli ölçütten söz edilebilir: Biçim özellikleri ve konu. Bu bakımdan metin türlerini sınıflandırmada konuya ve biçim özelliklerine bakılır” (Gökçe 2015: 16). Metnin türü ile kastedilen ise, edebiyat eserlerinin biçim, teknik özellikler ve konular açısından ayrıldığı çeşitlerdir. İnsanın duygu ve düşüncelerini dile getirme gereksiniminden edebiyat türleri doğmuştur. Tarih boyunca toplumlarda kendini gösteren gelişme ve değişmeler yeni gereksinimleri ortaya çıkarmış, bunların yazıya yansımaları ise yeni anlatım türlerini beraberinde getirmiştir (Kavcar, Oğuzkan, Sever 2002: 64).

Metin türü ifadesi, metinlerin kullanılmış oldukları iletişim ortamlarına ve sosyal bağlamlara bağlı olarak yapısal ve söylemsel özellikler taşımaktadırlar. Böylece her durum ve bağlam ile ilgi ortak özellikler taşıyan metinler aynı metin türü başlığı altında incelenmeye başlanmıştır. Yani metin türü aslında *sosyal bir süreç* olarak değerlendirilmektedir (Dilidüzgün 2017: 93-94). Metinlerin türlere ayrılması, türlerin özelliklerini tasvir edip belirginleştirdiği gibi okuyucu ve yazarlara da önemli kolaylıklar sağlar. Türlerin özelliklerini bilmek yazarların istenilen türde metin oluştururken neye dikkat etmeleri gerektiğini kolaylaştırır (Kurnaz, 2018: 30).

Metin türlerinin hangi ölçütlere göre ayrılacağı noktasında ise sistematik bir ortaklık yoktur. Ayrıca her dil bilimci kendi belirlediği ölçütlere bir sınıflandırma

yapmaya çalışmaktadır. Bu sınıflandırma ayrımı metinlerin işlevselliği, sözdizimsel ve sözcüksel özellikleri belirlerken metin tipi veya metin türü karmaşası da ayrı bir tartışma konusu olarak tespit edilmektedir (Dilidüzgün 2017: 94-95).

Günay, metinsellik ölçütlerinin üçüncü basamağı olan üst yapı bölümünde metinleri; ton, tip ve türlerine göre sınıflamaktadır. Ton okuyucuda belli bir duygu uyandıran ve onda üzüntü, sevinç, coşku gibi duygusal etki yaratan özelliklere denir. Metinler tonlarına göre; *öğretici, esenlikli, içsel, dokunaklı, dramatik, ağılatsal, trajik, destansı, düşlemsel, kalem kavgasına yatkın ve gülmece* şeklinde ona ayrılmaktadır. Tip, bazı ortak yönlerle ilgili sınıflandırılmış metnin genel özelliğini belirtir. *Anlatısal, betimleyici, açıklayıcı, önceden haber verici, kanıtlayıcı, söyleşimsel, buyurucu ve sözbilimsel* olmak üzere sekiz metin tipinden söz edilmektedir. Metin türü olarak da *özyaşamöyküsel, öğretici, işsel, mektup, aydınlık, polemik, olağanüstü düşlemsel, destansı, romanesk, ağılatsal, gülmece ve dramatik* olmak üzere on iki farklı türden söz etmektedir (Günay 2017: 365-394).

Tablo 2. Günay'a Göre Metin Türlerinin Tasnifi

Metin Türü	Bu Türün Olabileceği Metin Tipleri	Bu Türdeki Baskın Dilin İşlevi	Tür Örnekleri
Ayıklıklı ilgili	Kanıtlayıcı, sözbilimsel	Anlatımsal, çağrı, sanat işlevleri	Övgü, ağıt söylevi, davet, sorgulama
Destansı	Şiirsel, anlatısal ve betimleyici metin tipi	Sanat işlevi ve gönderge işlevi	Destan, kahramanlık destanı, roman, tarihsel anlatılar vb.
Dramatik	Söyleşimsel, Sözbilimsel	Anlatımsal ve çağrı işlevleri	Dram, romantik dramlar, günümüzdeki dram örnekleri
Güldürücü	Anlatısal, söyleşimsel	Anlatımsal, çağrı, sanat işlevleri	Töre güldürüleri, dolantı güldürüleri, karakter güldürüleri, benzek, gülünç kahraman romanları, renkleme romanlar, skeç, parodi, din adamlarını ele alan güldürüler, kısa oyunlar,
İçsel	Sözbilimsel, betimleyici, anlatısal	Anlatımsallık işlevi	İçsel şiirler, düşlemler, şarkılar
Mektup	Anlatısal betimleyici, kanıtlayıcı	Anlatımsal ve çağrı işlevi	Mektup roman, açık mektup, koşuklu mektup
Olağanüstü ve düşlemsel	Anlatısal, betimleyici, sözbilimsel, söyleşimsel	Çağrı ve sanat işlevleri	Peri masalı, düşlemsel roman, bilim kurgu anlatıları
Öğretici	Açıklayıcı, kanıtlayıcı, anlatısal, betimleyici, sözbilimsel	Gönderge, çağrı ve anlatımsallık işlevleri	Deneme, tarih yazarlığı, özyaşamöyküsü, yazınsal bir bildirme, sağısöz, özlü söz, ulusöz, atalar sözü, öykünce, öğütlük, betimce, yazın eleştirisi

Özyaşamöyküsel	Anlatısal, betimleyici	Anlatımsallık ve çağrı işlevleri	İtiraf, anı, özbetimce, günce, günlük
Polemik	Kanıtlayıcı, sözbilimsel	Çağrı, anlatımsal, sanat işlevleri	Taşlama, iğneleme, yergilik
Romanesk	Anlatısal, betimleyici	Sanat işlevi	Masal, kısa öykü, roman
Ağlatsal	Söyleşimsel	Anlatımsal, çağrı, sanat işlevleri	Gülünç ağlatılar, ağlatsal anlatımlar

GÜNAY, Veli Doğan. 2017. *Metin Bilgisi*. İstanbul: Papatya.

Metinler, aktarma ve düzenlenme biçimlerine göre, sözlü metin, yazılı metin ve görsel metin; metin düzenlemede kullanılan mantık düzeylerine göre, basit metin ve üst düzey metin; işlevlerine göre, edebi metin, öğretici metin; dil öğretiminde kullanımına göre, *edebi, üretilmiş, özgün* ya da *özel*; ayrıca, *öyküleyici, bilgilendirici* ve *şiiir* olarak sınıflandırılmaktadır (Güneş 2013: 3-10).

Cemiloğlu, eğitim bilimlerindeki üç öğrenme alana - duyuşsal, bilişsel ve devinişsel alana - dayalı olarak metin türlerini *duyguya, düşünceye ve olaya dayalı türler* şeklinde üç gruba ayırmıştır. Olaya dayalı türler, *hikâye, roman, tiyatro, masal, efsane, destan, fabl, anı yazısı, gezi yazısıdır*. Düşünceye dayalı türler, *makale, deneme, söyleşi, fıkra, eleştiri, incelemedir*. Duyguya dayalı tür ise *şiiirdir* (2015: 29-60).

Gökçe çalışmasında metin türlerinin sınıflandırmasını yaparken yazılış amaçlarını esas alarak: *düşünce yazıları*, (makale, fıkra, eleştiri, deneme, söyleşi, röportaj, gezi yazısı, anı, günlük, yaşam öyküsü ve öz yaşam öyküsü) *sanatsal yazılar* (şiiir, öykü, roman, tiyatro) ve *yazışmalar* (mektup, not [pusula], tebrik, davetiye [çağrı], telgraf, dilekçe, öz geçmiş, rapor, tutanak, karar, iş mektubu) şeklinde üçe ayırmaktadır (2015: 17-18).

Dilidüzgün; çeşitli çalışmalardan hareketle metin türlerini yapı ve işlevleri bağlamında beşe ayırmaktadır. Bu türler: *betimsel metin* (turist rehberi, hava durumu raporu, reçete, kılavuz, düşünce yazısı, emlak ve iş ilanları, sözlükler, bilim/teknik inceleme yazıları, vb), *anlatısal metin* (roman, öykü, masal/destan, şiiir, fıkra, fabl, bilim-kurgu, mizah, sinema/çizgi filmler, haber metinleri, belgesel, telgraf vb.), *açıklayıcı metin* (1. bilgi ileten: resmî belgeler, tanımlar, haber metinleri, iş mektupları, fıkra, deneme, eleştiri, menüler, dergi yazıları, gezi yazıları vb. 2. öğretici: bilimsel yazılar, resmi bilgiler, ders kitapları, dinsel metinler, yemek tarifleri vb.), *kanıtlayıcı metin* (açık oturum, panel, deneme, makale, rapor, makale, fıkra, iş mektupları vb.), *çağrı işlevli metin* (duyurular, duvar yazıları, talimatlar, propaganda, döviz, davetiye vb.). Bu sınıflandırmada deneme ve fıkra gibi bazı metin türlerinin yapı ve işlevlerine göre hem açıklayıcı metin hem de kanıtlayıcı metin türünde olduğu görülmektedir (2017: 98-109). Dilidüzgün'ün yapmış olduğu ayrıntılı sınıflandırmanın tablolaştırılmış hâli şu şekildedir (2017: 109):

Tablo 3. Yapı ve İşlevleri Bağlamında Metin Türleri

Betimsel metin	Anlatsal metin	Yapı ve işlevleri bağlamında metin türleri		Kanıtlayıcı metin	Çağrı işlevli metin
		Açıklayıcı metin			
		Bilgi İleten	Öğretici		
Turist rehberi	Roman	Resmî belgeler	Bilimsel yazılar	Açık oturum	Duyurular
Hava durumu raporu	Öykü	Tanıtlar	Resmî belgeler	Panel	Duvar yazıları
Reçete	Masal/Destan	Haber metinleri	Ders kitapları	Münazara	Talimatlar
Kılavuz	Şiir	İş Mektupları	Dinsel metinler/vaaz	Eleştiri yazıları	Reklamlar
Düşünce yazısı	Fıkra	Başvuru formları	Eğitim kitapları	Deneme	Propaganda
Ansiklopedi maddesi	Fabla	Özgeçmiş	Alan kitapları	Makale	Döviz
Emlak ve iş ilanları	Bilim-kurgu	Fıkra	Ek materyaller	Fıkra	Pankart
Anlaşmalar	Mizah	Deneme	Tahtaya yazılan bilgiler	Röportaj	Çağrılar
Dilekçeler	Sinema	Eleştiri	Popüler-bilimsel metinler	Düşünce ve felsefe yazıları	Broşür
Kataloglar	Çizgi filmler	Gezi yazıları	Hobi kitapları	İş mektupları	İlan
Sözlükler	Maç anlatımı	Röportajlar	Yemek tarifleri	Bilimsel yazılar	Hitaplar
Bulmacalar	Günlük	Ansiklopedi maddeleri	Programlar	Bilimsel değerlendirme/ yorum	Programlar
Reklamlar	Tarihçe	Dergi yazıları	El ilanları	Magazin	Sloganlar
Tarih kitapları	Haber metinleri	Raporlar	Raporlar	Kurum içi	Yemek tarifleri
Savunma tutanakları	Raporlar	Raporlar	Yaşam öyküsü	bilgilendirici/ yönlendirici yazılar	Kullanma kılavuzları
Eşya döküm listeleri	Yaşam öyküsü	Bilimsel metinler	Hazırlanmış konuşma		Yönetmelik
Bilim/teknik inceleme yazıları	Hazırlanmış konuşma	Felsefi metinler	Otobüs tarifeleri		Yönerge
Roman özetleri	Başvuzlar	Sözlük maddeleri	Felsefi metinler		Dinsel metinler
Reklam metinleri	Kişisel mektup	Programlar	Programlar		Politik konuşmalar
	Tanıklık bilgileri	Duyurular	Garanti belgesi		Karar metinleri
	Belgesel	Menüler	Yüz yüze ve telefonla konuşma		Planlama metinleri
	E-posta	Kişisel ve iş mektupları			Kişisel ve iş mektupları
	Telgraf	Garanti belgesi			
		Yüz yüze ve telefonla konuşma			

DİLİDÜZGÜN, Şükran. 2017. *Metindilbilim ve Türkçe Öğretimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Kudat, metin türlerini yalnızca dil öğretiminde kullanılma işlevi bakımından ele alarak *kurma ve özgün metinler* olmak üzere iki başlıkta değerlendirmiştir. Kurma metinlerin istenilen amaç doğrultusunda oluşturulmuş yapay metinler olduğunu belirterek diyaloglar, telefon görüşmeleri vb. şekillerinin olduğunu belirtmektedir. Özgün metinleri ise kullanma işlevli metinler, bilgi iletmek amaçlı metinler ve yazınsal (edebî) metinler olmak üzere üç başlıkta ele almıştır (Kudat 2007: 56).

MEB Türkçe Dersi Öğretim Programı içeriğinde metin türleri *bilgilendirici, hikâye edici ve şiir* olmak üzere üç ana başlık altında toplanmıştır. Adı geçen her üç ana başlığın altında da ilgili metin türleri yer almaktadır (2018: 18):

Tablo 4. Metin Türleri Sınıflandırması

Türler		
Bilgilendirici metinler	Hikâye edici metinler	Şiir
Anı	Çizgi Roman	Mani / Ninni
Biyografiler, Otobiyografiler	Fabl	Şarkı / Türkü
Blog	Hikâye	Şiir
Dilekçe	Karikatür	Tekerleme/Sayışmaca/
Efemera ve Broşür (liste, diyagram, tablo, grafik, kroki, harita, afiş vb. karma içerikli metinler)	Masal/ Efsane / Destan	Bilmece
e-posta	Mizahi Fıkra	
Günlük	Roman	
Haber metni, Reklam	Tiyatro	
Kartpostal		
Kılavuzlar (kullanım kılavuzları, tarifname, talimatnameler vb.)		
Gezi Yazısı		
Makale/ Fıkra/ Söyleşi/ Deneme		
Özlü Sözler (atasözü, deyim, duvar yazıları, döviz vb.)		
Özlü Sözler (vecize, atasözü, deyim, aforizma, duvar yazıları, motto, döviz vb.)		
Sosyal Medya Mesajları		

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI. 2018. *Türkçe Dersi Öğretim Programı*. Ankara: MEB.

Alanyazınında karşılaşılan sınıflandırmaların tamamı, teorisyenler ve araştırmacılar tarafından yapılan çalışmaların içeriğine uygun bir şekilde uyarlanmıştır. İlgili sınıflandırmalar yeni yorumlara açık şekilde bulunmaktadır. Çünkü yapılacak doğru sınıflandırma bir sonraki yorum için yeni bir kaynak teşkil etmektedir. Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretimi bilim dalı için müstakil bir metin sınıflandırması yapmak doğru olmasa da metinlerin oluşturulma şekilleri, işlevleri, türleri ve çeşitleri gibi başlıkların altını doldurmak gerekmektedir.

ADÖÖÇM her dilin yapısının birbirinden farklı olduğunu kabul ederek dillerin kendi yapıları içerisinde değerlendirilmesi gerektiğini bu sebeple de hangi seviyede nelerin öğretilip nelerin öğretilmeyeceğini o dilin kendi durumuna bırakmıştır. Çerçeve Metin’de hangi seviyede hangi dil yapılarının öğretileceği yazmadığından ve sadece yeterlikler belirtildiğinden bu durum kitap yazarları tarafından farklı şekillerde yorumlanmaktadır.

Yabancı dil öğretiminde kullanılan metinlerin nasıl olması gerektiği ile ilgili olarak ADÖÖÇM’de şu şekilde bahsedilmektedir:

- Doğal, yani salt dil öğretimi için değil, bildirişimsel amaçlar için üretilmiş, örneğin;
- dil öğrenenlerin öğrendiği dili kullanırken doğrudan karşılaştığı, uyarlanmamış doğal metinler (gazeteler, dergiler, radyo-televizyon yayınları vb.);

- dil öğrenenlerin deneyimlerine, ilgi alanlarına, özelliklerine uygun olarak seçilmiş, seviyesi belirlenmiş ve/veya uyarlanmış doğal metinler;
- b) yabancı dil öğretiminde kullanılmak üzere özel olarak geliştirilmiş, örneğin;
- doğal metinlere benzer metinler (örneğin, özellikle bu amaçla yazılan ve tiyatro oyuncularını tarafından seslendirilen dinleme anlama metinleri);
- öğretilecek dilsel içerik bağlamında örnek vermek üzere hazırlanmış metinler (örneğin, belirli bir ünite);
- alıştırmaya amaçlı birbirinden bağımsız cümleler (telaffuz, dilbilgisi vb. gibi);
- ders kitaplarındaki yönergeler ve açıklamalar; öğretmenin kullandığı ders dilindeki test ve sınavlardaki görevler gibi (yönergeler, açıklamalar, sınıf içindeki yönlendirme ve kontrol vb.). Bunlar, özel metin çeşitleri olarak görülebilir (MEB 2013: 136).

ADÖÖÇM’de belirtildiği üzere metinleri, kurma metinler ve özgün metinler olarak ikiye ayırmak mümkündür. Kurma metinler, sadece o derste öğretilecek dil bilgisi yapıları için yazar tarafından hazırlanmış metinler olduğu için kurma metinler yerine özgün metinlerle çalışılması dil öğretiminde iletişim becerilerinin geliştirilmesinde daha faydalıdır (Bölükbaş 2015: 924). Bu yönden bakıldığında mevcut ders kitaplarında ne kadar özgün metnin ne kadar kurma metnin kullanıldığı tespit edilmelidir.

Bu bağlamda bir yorumlama yapıldığında İltar’ın çalışmasında yer alan oluşturulma şekline göre metin sınıflandırması bu çalışmaya uyarlanmıştır (2018: 73):

Tablo 5. Oluşturulma Şekline Göre Metin Türleri

Oluşturulma şekline göre metinler	
Kurma metinler	Özgün metinler

Oluşturulma şekli bakımından yapılan sınıflandırmanın ardından işlevlerine, türlerine ve çeşitlerine göre metin sınıflandırması (İltar 2018: 74-75) bu çalışma için şu şekilde uyarlanmıştır:

Tablo 6. Metinlerin İşlev, Tür ve Çeşit Bakımından Sınıflandırılması

İşlevlerine göre metinler						
Kullanım işlevli metinlerin türleri			Edebî metinlerin türleri			Diğer
Resmî yazılar	Öğretici metinler	İletişimsel metinler	Öğretici metinler	Anlatmaya/ Göstermeye dayalı metinler	Şiir	Herhangi bir sınıflandırma içerisinde yer verilemeyen ve birden fazla türün özelliğini taşıyan metinler
Çeşitlerine göre metinler						
Dilekçe	Ders notu	Söylev	Anı	Sohbet (Söyleşi)	Mani	
Özgeçmiş	Bulmaca	Blog	Biyografi	Deneme	Ninni	
Sözleşme/ Anlaşma	Harita	Broşür	Otobiyografi	Mektup	Şarkı	
Garanti belgesi	Kroki	Afiş	Makale	Çizgi roman	Türkü	
Rapor	Haber metni	E-posta	Fıkra (Köşe yazısı)	Fabl	Şiir	
Tebliğat	Kullanım kılavuzu	Reklam	Karikatür	Hikâye	Tekerleme	

Belge/Diploma/ Sertifika	Talimatname	Kartpostal	Atasözü	Masal	Sayısmaca
Reçete	Turist rehberi	Mektup	Deyim	Efsane	Bilmece
Hukukî metinler (Yasa, yönetmelik, yönerge vb.)	Hava durumu	Duvar yazısı	Özdeyiş	Fıkra (Mizahî)	
Özgeçmiş	Ansiklopedi maddesi	Döviz	Eleştiri	Destan	
Reçete	Katalog	Slogan (Motto)	Gezi yazısı	Roman	
Sözleşme/ Anlaşma	Yemek tarifi	Sosyal medya mesajları	Dinî metin	Tiyatro	
Garanti belgesi	Çizelge	Emlâk ve iş ilanları	Günlük		
Rapor	Program (Schedule)	Duyuru	Sözlük maddeleri		
Tebliğat	Tanıtım yazısı	El ilanı	Popüler bilimsel makale		
	İbare	Menü	Anekdot		
		Davetiye			
		Maç anlatımı			
		Haber metni			
		Günlük			
		Diyalog			
		Yer/yön tarifi			
		Röportaj			
		Form			

Çalışmanın özelliğine bağlı olarak her metin bir sınıflandırmanın içerisinde ele alınmaktadır. Ancak bazı metinler bir veya en fazla iki cümleden oluşturularak bir beceriyi geliştirmeye veya özellikle dil bilgisi temelli yeni bir kavramı öğretmeye yönelik olarak yer almaktadır. Bu tür yapılar dil öğretimi üzerine oluşturulan hemen hemen her kaynakta yer almaktadır. İlgili yapıların sınıflandırılması ile ilgili yapılan çalışmalara sonucunda bir kavram olarak *ibare* bu çalışmada bir çeşit olarak yer almaktadır. İbare kavramı kelime anlamı olarak ele alındığında Arapça bir kelime olup: “Bir düşünceyi anlatan bir veya birkaç cümlelik söz.” şeklinde açıklanmaktadır (İltar 2018: 75).

İbare kavramı ile ilgili alanyazında yapılan taramalar sonucunda kavramın; Eski Türk Edebiyatı bilim dalının bir çalışma konusu olarak Klasik Türk Edebiyatı ve Divân Edebiyatı metin tahlillerinde bahsedildiği ile karşılaşılmaktadır (İltar 2018: 76). Metnin her yönden incelendiği metin tahlili yöntemlerinin bir parçası olarak metni ve metni oluşturan unsurların tanımlanmasında metin ve ibare tanımları şöyle ifade edilmektedir:

“Herhangi bir konu veya olayı anlatmakla görevli kelimeler, ibareler, deyimler, cümlecikler, cümleler ve paragraflardan oluşan söz bütününe metin denir” (Çetişli 2008: 310). Tanımda da ifade edildiği gibi ibare bir metin olarak açıklanmalıdır. Metin çeşitli konuları anlatabilir, yani belirli ve sınırlı bir alanda değil her konuda olabilir. Bir metin İstanbul’un fethini anlatabileceği gibi, kurbağaların dolaşım sistemini anlatan bir biyoloji metni, yıldız kümelerini anlatan bir astronomi metni veya kazayı anlatan polis raporu metni olabilir. Peş peşe sıralanan kelime, ibare, deyim, cümleleri metne dönüştüren sıır; aralarındaki söz dizimi, anlam veya üsluptan kaynaklanan *birlik ve bütünlüktür* (Çetişli 2008: 310).

Mengi ise “Metin şerhi, metinde geçen bazı kelimelerin gerçek ve mecaz anlamlarının açıklanması, manzumların çözümlenmesi, ibare, deyim ve terimlerin çeşitli bilim dallarıyla olan ilişkilerin belirtilmesi şeklinde yapıla gelmiştir” (2000: 74) şeklinde açıklamaktadır. Düz yazı türündeki metinler için “Mensur olanlarda filolojik izahlar ağır basar. İbareleri oluşturan kelimeler önce açıklanır, gramer izahları gerekiyorsa verilir. Daha sonra kelime boyutundan ibare boyutuna geçildiği de görülür” (Saraç 2006: 125). Özellikle şiir türündeki metinlerde ibare kavramı şiir dilinin dış yapısını oluşturan temel bir unsur olarak açıklanmaktadır (Uçak 2010: 174).

İbare bazen yalnızca bir kelime ile tanımlanmaktadır: “Dâ’î’nin kullandığı *üründü* yani *seçkin* ibaresinin havasa gönderme yaptığı kabul edilip bir adım daha ileri gidilip okuyazar cemaatinin elisine-i selâseye hâkim olan *iyi yetişmiş* kesiminin bir zümre yarattığı düşünülebilir” (Sucu 2017: 81). Bazen ise birkaç cümle ile tanımlanmaktadır: “Cehl ve hamîkatle rahat yaşamak dürendişâne ve âkilâne mükedder yaşamaktan evlâdır demek ise de, ibaresi bu manayı ifadeden kasır olduğuna mebni ihtisar-i muhil demek olduğu cihetle merdud olur.” (Cahilce ve başıboş bir şekilde yaşamak uzak görüşlülük ve mantıklı olarak kederli bir tarzda yaşamaktan iyidir demek ise de bu ibare esas manayı ifade etmekten aciz olduğuna dayanarak öz bir halde olduğu yönüyle yok olur demektir.) (Özli 2011: 183).

Yukarıda yer alan kuramsal bilgiler ışığında *ibare* kavramının bir metin çeşidi olduğu ve ilgili sözlük anlamına sadık kalarak: *Bir düşünceyi anlatan bir veya birkaç cümlelik söz* tanımı söylenilebilmektedir. Çalışmanın konusu ve incelenen kitaplardaki metinler düşünüldüğünde ise metin sınıflandırmasında *kullanım işlevli metin türleri* başlığı altında yer verilmesi uygun görülmektedir (İltar 2018: 76).

Bilimsel çalışmalarda sınıflandırma yapmak esas sayılan ilkelerin başında gelmektedir. Her metin pedagojik ilkeler ve öğretim ilkeleri düşünüldüğünde bir başlık altında yer alabilir. Ancak metin türleri ölçütleri tanımlamalarının tamamına uymayan veya birden fazla birbirine benzeyen tür ölçütlerine sahip olan metinler olabilmektedir. Bu bağlamda bakıldığında çalışmada kullanılan *Diğer* diye tanımlanan metin türleri ise birden fazla türün farklı farklı özelliklerini taşıyan ve herhangi bir sınıflandırma içerisinde yer verilemeyen metinlerdir (İltar 2018: 76).

1. 1. Çalışmanın Amacı ve Önemi

Yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde en yaygın olarak kullanılan dil öğretim setlerinin Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti (YİTÖS) ve İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti (İYTÖS) olduğu bilinmektedir (Erdil 2018: 94). İlgili öğretim setlerinde yer alan dinleme metinleri dinleme becerisinin öğretiminde kullanılmaktadır. Bu çalışmanın amacı dinleme metinlerin oluşturulma şekline, işlevine, türüne ve çeşidine göre sınıflandırmasını ortaya koymaktır.

Çalışmanın problem cümlesi olarak da *Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılan ders kitaplarındaki dinleme metinlerinin oluşturulma şekline, işlevine, türüne ve çeşidine göre sınıflandırması nasıldır ?* sorusu tespit edilmiştir. Bu problem cümlesine ait alt problemler ise şöyledir:

1. Yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde metin sınıflandırması nasıldır?
2. YİTÖS’te bulunan dinleme metinlerinin sınıflandırması nasıldır?
3. İYTÖS’te bulunan dinleme metinlerinin sınıflandırması nasıldır?

Yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde dinleme becerisi hangi metinler aracılığıyla geliştirildiğinin tespit edilmesi çalışmanın önemini ortaya koymaktadır. Oluşturulan metin sınıflandırması tablosu, çalışmanın sonuçları ve önerileri ders kitabı yazarlarına katkısı, program hazırlayacak olanlara katkısı, öğretim elemanlarına katkısı açısından da önem taşımaktadır.

2. 1. Çalışmanın Modeli

Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma, kuram oluşturmayı temel alan bir anlayışla sosyal olguları bağlı buldukları çerçeve içerisinde araştırmayı ve anlamayı ön plana alan bir yaklaşımdır (Yıldırım, Şimşek, 2018: 45). Bu çalışmada nitel araştırma desenlerinden olan doküman analizi kullanılmıştır. Doküman analizi yazılı materyallerin (kitap, dergi, gazete, e-içerikli belgeler) incelendiği nitel araştırma desenlerindedir (Yıldırım, Şimşek, 2018: 46).

2. 2. Evren ve Örneklem

Çalışmanın evreni olarak yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde kullanılan ders kitaplarındaki dinleme metinleri seçilmiş ve Yunus Emre Enstitüsü (YEE) tarafından hazırlanmış Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti (YİTÖS) (A1,A2,B1,B2,C1) ve İstanbul Üniversitesi (İÜ) tarafından hazırlanmış İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti (İYTÖS) (A1,A2,B1,B2,C1) ile örneklem oluşturulmuştur.

2. 3. Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi

Türkçe öğretim setleri incelenerek içerik analizi yapılmıştır. İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. Özetlenen ve yorumlanan veriler, içerik analizinde derin bir işleme tabi tutulur, kavram ve temalar bu analiz sonucu keşfedilebilir. Kavramlar, araştırmacıyı temalara götürür ve temalar sayesinde olgular daha iyi düzenlenebilir ve daha anlaşılır hâle getirilebilir (Yıldırım, Şimşek 2011: 227). Analiz sonucunda ortaya çıkan veriler sınıflandırma başlıkları bakımından çözümlenip hem sayısal değer hem de yüzdelik değer açısından hesaplanmıştır.

3. Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretiminde Kullanılan Dinleme Metinlerin Oluşturulma Şekline, İşlevine, Türüne ve Çeşidine Göre Sınıflandırılması

Çalışmaya konu olan öğretim setlerinde yer alan ders kitaplarındaki ünite sayıları birbiri ile sayısal olarak örtüşmediğinden dolayı çalışmanın bu ve bundan sonraki kısımlarında ünitelere bağlı inceleme ve değerlendirme yapılmayacaktır. Ayrıca metin türlerinin sınıflandırmasında ele alınan ölçütler özelleştikçe üniteleri kapsayan bir oranlama yapılma ihtiyacı duyulmamaktadır. Çünkü sınıflandırma daraldıkça metnin hangi üniteye olduğu değil hangi seviyede olduğu önem kazanmaktadır.

Çalışmanın kuramsal çerçeve bölümünde yer alan bilgilerden hareketle dinleme metinleri oluşturulma biçimlerine bağlı olarak metinleri *kurma* ve *özgün* olmak üzere iki grupta incelenmektedir. Sonra metinlerin işlevlerine bağlı olarak *kullanım işlevli*, *edebî* ve *diğer* olmak üzere üç başlıkta incelenmektedir. Daha sonra metin sınıflandırmasının türlere bağlı olarak yapılan incelemesinde; *resmî yazılar*, *öğretici metinler*, *iletişimsel metinler*, *öğretici metinler (edebî)*, *anlatmaya/göstermeye dayalı metinler*, *şair ve diğer* olmak üzere sekiz başlıkta incelenmektedir. En son olarak da Tablo 5'te yer alan metin çeşitleri bakımından inceleme ve değerlendirme yapılmaktadır.

3. 1. Oluşturulma Şekillerine Göre Metinlere İlişkin Bulgular

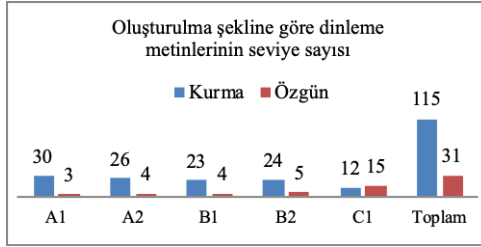
Çalışmanın kuramsal çerçeve bölümünde yer alan bilgilerden hareketle dinleme metinleri sınıflandırılırken öncelikle oluşturulma biçimlerine bağlı olarak *kurma* ve *özgün* olmak üzere iki grupta incelenmektedir.

3. 1. 1. YİTÖS'te Bulunan Metinlerin Oluşturulma Şekline İlişkin Bulgular

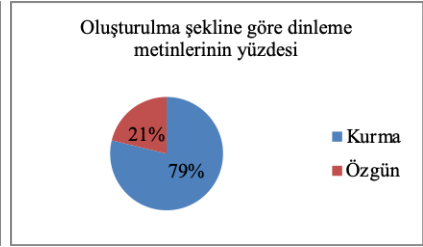
Bu inceleme ile ilgili YİTÖS ders kitaplarındaki veriler seviyelere bağlı olmak üzere sayı ve yüzde değerleri olarak aşağıda yer almaktadır:

Tablo 7. YİTÖS Dinleme Metinlerinin Oluşturulma Şekillerine Göre Genel Dağılımı

Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti				
	Oluşturulma şekli	Kurma	Özgün	Toplam
Seviye	A1	30	3	33
	A2	26	4	30
	B1	23	4	27
	B2	24	5	29
	C1	12	15	27
	Toplam		115	31

Şekil 1. YİTÖS dinleme metinlerinin oluşturulma şekillerine göre genel dağılımı.

Şekil 2. YİTÖS dinleme metinlerinin oluşturulma şekline göre genel yüzdesi.

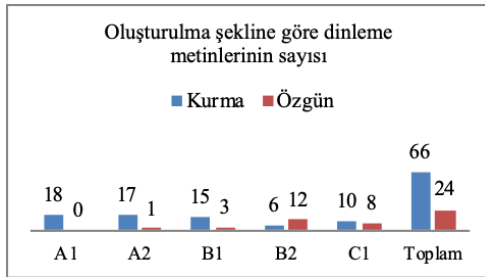
YİTÖS ders kitaplarında yer alan dinleme metinlerinin oluşturulma şekli ele alındığında 115 metnin kurma, 31 metnin özgün olduğu tespit edilmektedir. Yüzdelik değer olarak %79 oranında kurma, %21 oranında özgün metin bulunmaktadır.

3. 1. 2. İYTÖS'te Bulunan Metinlerin Oluşturulma Şekline İlişkin Bulgular

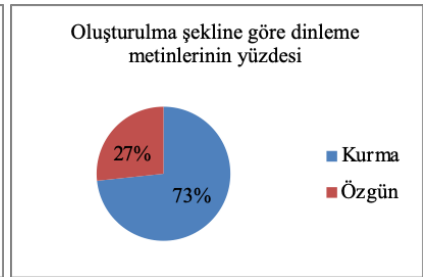
Bu inceleme ile ilgili İYTÖS ders kitaplarındaki veriler seviyelere ve ünitelere bağlı olmak üzere sayı ve yüzde değerleri olarak aşağıda yer almaktadır:

Tablo 8. İYTÖS Dinleme Metinlerinin Oluşturulma Şekillerine Göre Genel Dağılımı

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti				
	Oluşturulma şekli	Kurma	Özgün	Toplam
Seviye	A1	18	0	18
	A2	17	1	18
	B1	15	3	18
	B2	6	12	18
	C1	10	8	18
	Toplam		66	24

Şekil 3. İYTÖS dinleme metinlerinin oluşturulma şekillerine göre genel dağılımı.

Şekil 4. İYTÖS dinleme metinlerinin oluşturulma şekline göre genel yüzdesi.

İYTÖS ders kitaplarında yer alan dinleme metinlerinin oluşturulma şekli ele alındığında 66 metnin kurma, 24 metnin özgün olduğu tespit edilmektedir. Yüzdelerik değer olarak %73 oranında kurma, %27 oranında özgün metin bulunmaktadır.

3. 2. Oluşturulma Şekillerine Göre Metinlere İlişkin Yorumlar

Dinleme metinlerinin oluşturulma şekline göre sınıflandırması yapılırken özgün metinlerin belirlenmesinde metnin kaynağına bakılmıştır. Kaynağı verilmeyen ve anonim olarak kabul edilen bazı edebî türler de özgün sınıflandırması içerisinde değerlendirilmektedir. Kaynağı verilmeyen veya anonim olduğu kabul görmeyen metinler ise kurma sınıflandırmasında değerlendirilmektedir.

Yukarıda yer alan açıklamaların ve incelemelerin sonucunda ortaya hem İYTÖS ders kitaplarında hem de İYTÖS ders kitaplarında kurma metinlerin sayısının fazla olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu oran her iki sette de %70'in üzerindedir. İYTÖS ders kitaplarında kurma metinlerin özgün metinlerden %27 daha fazla olduğu, İYTÖS ders kitaplarında da kurma metinlerin özgün metinlerden %36 daha fazla olduğu tespit edilmektedir. Hatta toplam metin sayısına göre oranlama yapıldığında İYTÖS ders kitaplarında kurma metinlerin oranının daha fazla olduğu söylenebilmektedir.

İYTÖS ders kitaplarının her seviyesinde muhakkak birden fazla özgün metin yer alırken İYTÖS ders kitaplarının A1 seviyesinde hiç özgün metin yer almamaktadır, A2 seviyesinde ise yalnızca 1 tane özgün metin yer almaktadır.

Her iki öğretim setinde de özgün metinlerin kullanımı seviyeler ilerledikçe artma eğilimi göstermektedir. Bu durum özellikle temel seviyelerde (A1, A2) özgün metin

kullanımının kurma metin kullanmaya göre daha az olduğunu göstermektedir. Temel seviyelerde yer alan *tanışma*, *karşılaşma*, *ayrılma*, *adres sorma*, *yön tarifi* gibi kalıp ifadeler ve sınırlı sayıda kelime kullanımına dayanan kazanımların çok fazla olması, metin yazarlarını kurma metin oluşturmaya sevk ettiği düşünülmektedir.

Öğretim setlerinin daha ileri seviyelerine (B1, B2, C1) bakıldığında ise özgün metinlerin sayısının arttığı hatta bazı seviyelerde özgün metin sayısının kurma metin sayısını geçtiği görülmektedir. YİTÖS C1 seviyesinde özgün metin sayısı kurma metin sayısını geçerken İYTÖS B2 seviyesinde özgün metin sayısı kurma metin sayısını geçmektedir. İleri seviyelerde yer alan kazanımların öğrenci yeterlikleri ile birlikte eşgüdümlü bir şekilde arttığı bilinmektedir. Bu durumun özgün metinlerin kullanımının artmasına sebep olduğu düşünülmektedir.

3. 3. İşlevlerine Göre Metinlere İlişkin Bulgular

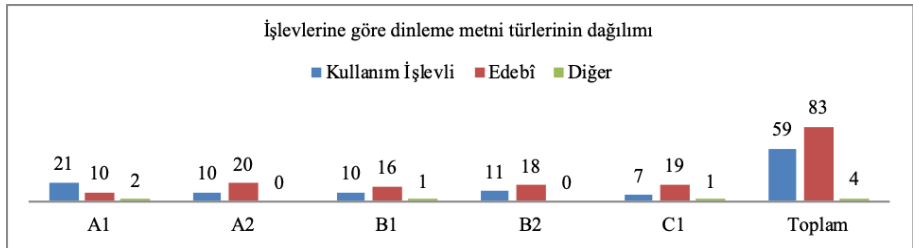
Metin sınıflandırmasının diğer bir basamağı ise metinlerin işlevleri göz önünde bulundurularak yapılmıştır. Bu açıdan bakıldığında ise metin türleri *kullanım işlevli*, *edebî* ve *diğer* olmak üzere üç başlıkta ele alınmaktadır.

3. 3. 1. YİTÖS'te Bulunan Metinlerin İşlevlerine İlişkin Bulgular

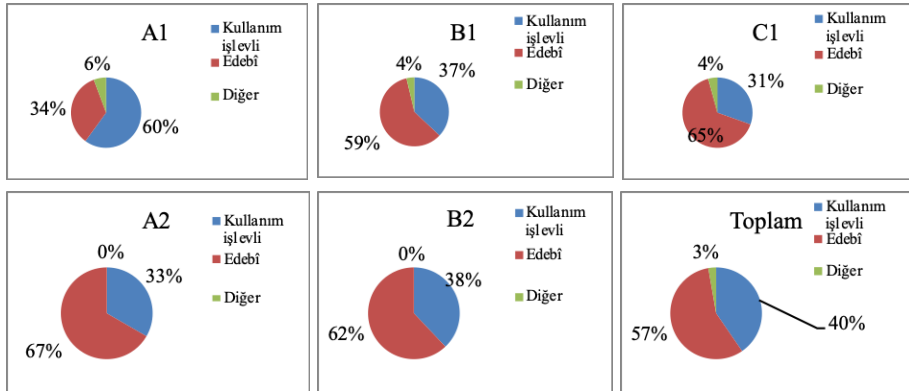
YİTÖS ders kitaplarında yer alan dinleme metinlerinin işlevlerine dayanan inceleme ile ilgili veriler, seviyelere bağlı olmak üzere sayısal ve yüzdelik değer olarak aşağıda yer almaktadır:

Tablo 9. YİTÖS Dinleme Metinlerinin İşlevlerine Göre Genel Dağılımı

Seviye	İşlevi			Toplam
	Kullanım İşlevli	Edebî	Diğer	
A1	21	10	2	33
A2	10	20	-	30
B1	10	16	1	27
B2	11	18	-	29
C1	7	19	1	27
Toplam	59	83	4	146

Şekil 5. YİTÖS dinleme metinlerinin işlevlerine göre genel dağılımı.

Şekil 6. İYTÖS dinleme metinlerinin işlevlerine göre genel dağılım yüzdesi.

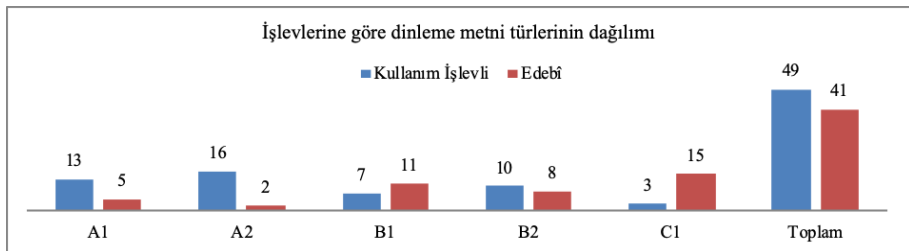
İYTÖS ders kitaplarında yer alan dinleme metinlerinin işlevleri ele alındığında 83 metnin edebî, 59 metnin kullanım işlevli ve 4 metnin diğer sınıflandırması içerisinde olduğu tespit edilmektedir. Yüzelik değer olarak %57 oranında edebî, %40 oranında kullanım işlevli ve %3 oranında diğer metin bulunmaktadır.

3. 3. 2. İYTÖS'te Bulunan Metinlerin İşlevlerine İlişkin Bulgular

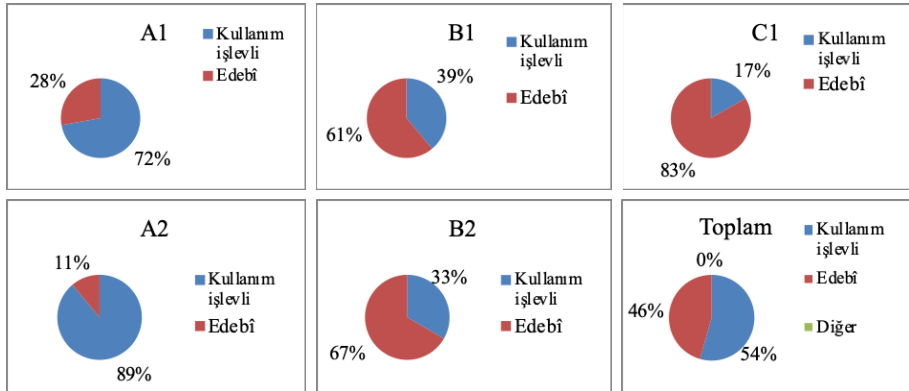
İYTÖS ders kitaplarında yer alan dinleme metinlerinin işlevlerine dayanan inceleme ile ilgili veriler, seviyelere bağlı olmak üzere sayısal ve yüzelik değer olarak aşağıda yer almaktadır:

Tablo 10. İYTÖS Dinleme Metinlerinin İşlevlerine Göre Genel Dağılımı

Seviye	İşlevi			Toplam
	Kullanım İşlevli	Edebî	Diğer	
A1	13	5	-	18
A2	16	2	-	18
B1	7	11	-	18
B2	10	8	-	18
C1	3	15	-	18
Toplam	49	41	-	90

Şekil 7. İYTÖS dinleme metinlerinin işlevlerine göre genel dağılımı.

Şekil 8. İYTÖS dinleme metinlerinin işlevlerine göre genel dağılım yüzdesi.

İYTÖS ders kitaplarında yer alan dinleme metinlerinin işlevleri ele alındığında 41 metnin edebî, 49 metnin kullanım işlevli olduğu tespit edilmektedir. Diğer sınıflandırması içerisinde herhangi bir metin yer almamaktadır. Yüzelik değer olarak %46 oranında edebî, %54 oranında kullanım işlevli metin bulunmaktadır.

3. 4. İşlevlerine Göre Metinlere İlişkin Yorumlar

İşlevlerine göre metinlerin incelenmesi sonucunda İYTÖS ders kitaplarında yer alan dinleme metinlerinin 59'unun kullanım işlevli, 83'ünün edebî ve 4'ünün diğer sınıflandırması içerisinde yer aldığı değerlendirilmektedir. İYTÖS ders kitaplarında yer alan metinlerin ise 49'unun kullanım işlevli, 41'inin edebî olduğu ve diğer sınıflandırması içerisinde hiçbir metnin yer almadığı değerlendirilmektedir. Bu açıdan bakıldığında İYTÖS ders kitaplarında edebî metinler fazla iken İYTÖS ders kitaplarında ise kullanım işlevli metinlerin sayısının fazla olduğu görülmektedir.

Yüzelik değerler açısından bakıldığında ise İYTÖS ders kitaplarındaki kullanım işlevli metinlerin oranı %40, edebî metinlerin oranı %57 ve diğer metinlerin oranı ise %3'tür. Kullanım işlevli metinlerin tüm metinlere oranı %40, edebî metinlerin tüm metinlere oranı %57 ve diğer metinlerin tüm metinlere oranı ise %3'e karşılık gelmektedir. İYTÖS ders kitaplarındaki kullanım işlevli metinlerin oranı %54, edebî metinlerin oranı % 46'dır. Diğer metinler olmadığı için hesaplamaya dâhil edilmemektedir. Kullanım işlevli metinlerin tüm metinlere oranı %54,5 iken edebî metinlerin oranı %45,5'tur.

Yapılan inceleme sonucunda seviyelerin artmasına eşgüdümlü olarak edebî metin kullanımının da arttığı birkaç istisna dışında tespit edilmektedir. İYTÖS ders kitaplarının A1 seviyesinde edebî metinlerin oranı %60, A2 seviyesinde %67, B1 seviyesinde %57, B2 seviyesinde %62 ve C1 seviyesinde %65 olduğu tespit edilmektedir. Yine İYTÖS ders kitaplarının A1 seviyesinde %28, A2 seviyesinde %11, B1 seviyesinde %61, B2 seviyesinde %67 ve C1 seviyesinde %83 olduğu ortaya konmaktadır.

Yukarıdaki değerlendirmelere ek olarak kullanım işlevli metinlerin özellikle temel seviyelerde sıkça yer aldığı edebî metinlerin ise ileri seviyelerde yer aldığı gözlemlenmektedir. Bu durumun sebebinin ise temel seviyelerde yer alan *tanışma*, *karşılaşma*, *ayrılma*, *adres sorma*, *yön tarifi* gibi kalıp ifadeler ve sınırlı sayıda kelime

kullanımına dayanan kazanımların çok fazla olması ve metin yazarlarının bu anlamda daha esnek ve işlevsel olan kullanım işlevli metinleri tercih etmelerinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Seviyeler ilerledikçe ise edebî metin türlerinin kazanımların ihtiyacını karşılayan nitelikte olduğu ön görülmektedir.

Herhangi bir sınıflandırma içerisine dâhil edilemeyen birçok metin çeşidinin özelliklerini bir arada taşıyan diğer metin türleri ile ilgili bilgi çalışmanın kuramsal çerçeve kısmında yer almaktadır. YİTÖS ders kitaplarında kullanılan diğer metin türlerinin oranı %4 iken İYTÖS ders kitaplarında diğer metin türlerine yer verilmemektedir.

3. 5. Türlerine Göre Metinlere İlişkin Bulgular

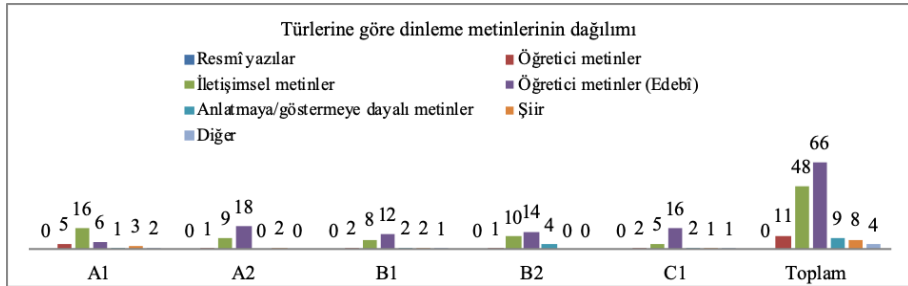
Metin sınıflandırmasının türlere bağlı olarak yapılan incelemesinde; *resmî yazılar, öğretici metinler, iletişimsel metinler, öğretici metinler(edebî), anlatmaya/göstermeye dayalı metinler, şiir ve diğer* olmak üzere yedi başlık altında sınıflandırmaya gidilmektedir.

3. 5. 1. YİTÖS'te Bulunan Metinlerin Türlerine İlişkin Bulgular

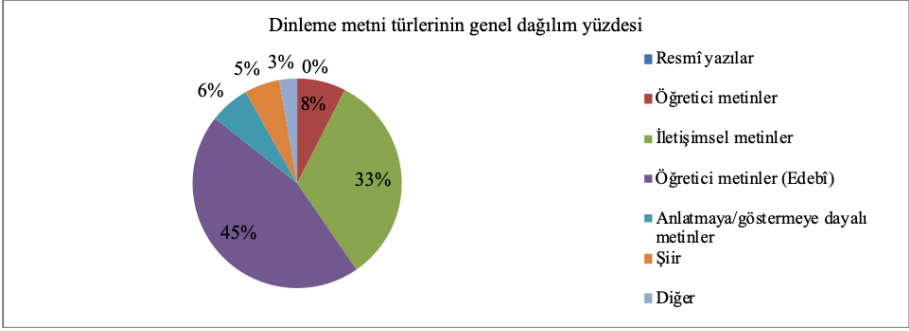
YİTÖS ders kitaplarında yer alan metinlerin türlerine dayanan inceleme ile ilgili veriler, seviyelere bağlı olmak üzere sayısal ve yüzdelerik değer olarak aşağıda yer almaktadır:

Tablo 11. YİTÖS Dinleme Metinlerinin Türlerine Göre Genel Dağılımı

Seviye	Türü							Toplam
	Resmî yazılar	Öğretici metinler	İletişimsel metinler	Öğretici metinler (edebî)	Anlatmaya/göstermeye dayalı metinler	Şiir	Diğer	
A1	-	5	16	6	1	3	2	33
A2	-	1	9	18	-	2	-	30
B1	-	2	8	12	2	2	1	27
B2	-	1	10	14	4	-	-	29
C1	-	2	5	16	2	1	1	27
Toplam		11	48	66	9	8	4	146

Şekil 9. YİTÖS dinleme metinlerinin türlerine göre genel dağılımı.

Şekil 10. İYTÖS dinleme metinlerinin türlerine göre genel dağılım yüzdesi.

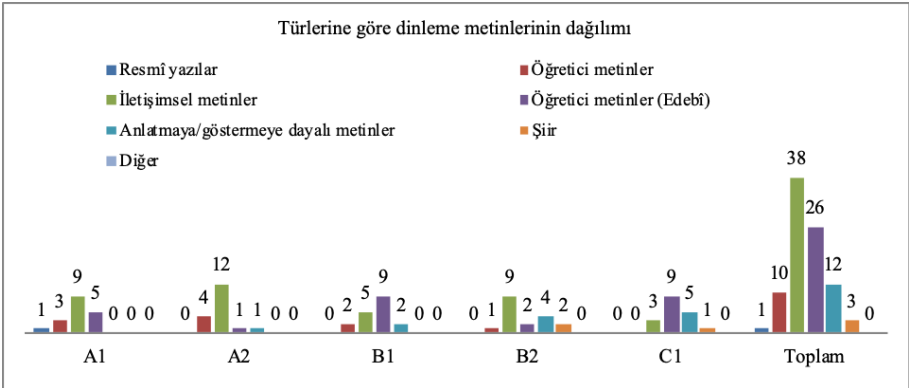
İYTÖS ders kitaplarındaki dinleme metinlerinin türlerine göre en fazla 66 tane öğretici metin (edebî) yer alırken resmî yazı türüne yer verilmemektedir. Oransal olarak %45 öğretici metin (edebî) bulunurken %3 oranında diğer metin türü bulunmaktadır.

3. 5. 2. İYTÖS'te Bulunan Metinlerin İşlevlerine İlişkin Bulgular

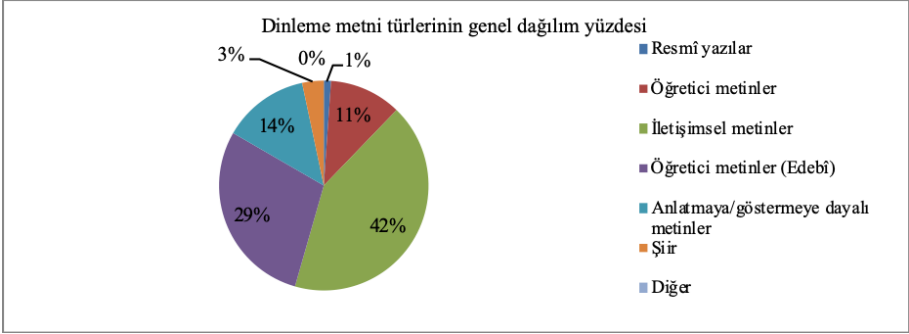
İYTÖS ders kitaplarında yer alan metinlerin türlerine dayanan inceleme ile ilgili veriler seviyelere bağlı olmak üzere sayısal ve yüzdelik değer olarak aşağıda yer almaktadır:

Tablo 12. İYTÖS Dinleme Metinlerinin Türlerine Göre Genel Dağılımı

Seviye	Türü							
	Resmî yazılar	Öğretici metinler	İletişimsel metinler	Öğretici metinler (edebî)	Anlatmaya/göstermeye dayalı metinler	Şiir	Diğer	Toplam
A1	1	3	9	5	-	-	-	18
A2	-	4	12	1	1	-	-	18
B1	-	2	5	9	2	-	-	18
B2	-	1	9	2	4	2	-	18
C1	-	-	3	9	5	1	-	18
Toplam	1	10	38	26	12	3	-	90

Şekil 11. İYTÖS dinleme metinlerinin türlerine göre genel dağılımı.

Şekil 12. İYTÖS dinleme metinlerinin türlerine göre genel dağılım yüzdesi.

İYTÖS ders kitaplarındaki dinleme metinlerinin türlerine göre en fazla 38 tane iletişimsel metinler yer alırken diğer metin türüne rastlanılmamaktadır. Oransal olarak %42 iletişimsel metin, %1 resmî yazı türü bulunmaktadır.

3. 6. Türlerine Göre Metinlere İlişkin Yorumlar

Türlerine göre metinlerin incelenmesi sonucunda İYTÖS ders kitaplarındaki öğretici metinlerin (edebî) sayısı 66 olup %45 oranı ile birinci sırada, iletişimsel metinlerin sayısı 48 olup % 33 oranı ile ikinci sırada, öğretici metinlerin sayısı 11 olup %8 oranı ile üçüncü sırada, anlatmaya/göstermeye dayalı metinlerin sayısı 9 olup %6 oran ile dördüncü sırada, şiir metinlerinin sayısı 8 olup %5 oran ile beşinci sırada, diğer metin türlerinin sayısı 4 olup %3 oranı ile altıncı sırada, resmî yazılar metin türünün ise yedinci sırada yer aldığı değerlendirilmektedir. İYTÖS ders kitaplarındaki iletişimsel metinlerin sayısı 38 olup %42 oranı ile birinci sırada, öğretici metinlerin (edebî) sayısı 26 olup %29 oran ile ikinci sırada, anlatmaya/göstermeye dayalı metinlerin sayısı 12 olup %13 oranı ile üçüncü sırada, öğretici metinlerin sayısı 10 olup %11 oranla dördüncü sırada, şiir metin türünün sayısı 3 olup %3 oran ile beşinci sırada, resmî yazı türünün sayısı 1 olup %1 oranla altıncı sırada, diğer metin türünün ise yedinci sırada yer almaktadır.

İYTÖS ders kitaplarında göze çarpan en önemli inceleme konularından bir tanesi seviyeler yükseldikçe yani A1'den C1'e doğru gidildikçe iletişimsel metinlerin sayısının ve oranının azalmasıdır. Çünkü temel seviyelerde yer alan *tanışma, karşılaşma, ayrılma, adres sorma, yön tarifi* gibi kalıp ifadeler ve sınırlı sayıda kelime kullanımına dayanan kazanımların çok fazla olması ve metin yazarlarının bu anlamda daha esnek ve işlevsel iletişimsel metinleri tercih ettikleri değerlendirilmektedir. Bir diğer önemli konu ise seviyeler yükseldikçe öğretici metinlerin (edebî) sayısının ve oranının artma eğilimi içerisinde olmasıdır. Seviyeler ilerledikçe ise edebî metin türlerinin kazanımların ihtiyacını karşılayan nitelikte olduğu ön görülmektedir. İYTÖS ders kitaplarında dikkat çeken inceleme konuları ise düzenli artış veya azalış gösteren metin türü olmadığı gibi en çok kullanılan metin türleri olan iletişimsel metinlerin sayısının ve oranının, öğretici metinlerin (edebî) sayısının ve oranının dalgalı bir seyir izlediği değerlendirilmektedir.

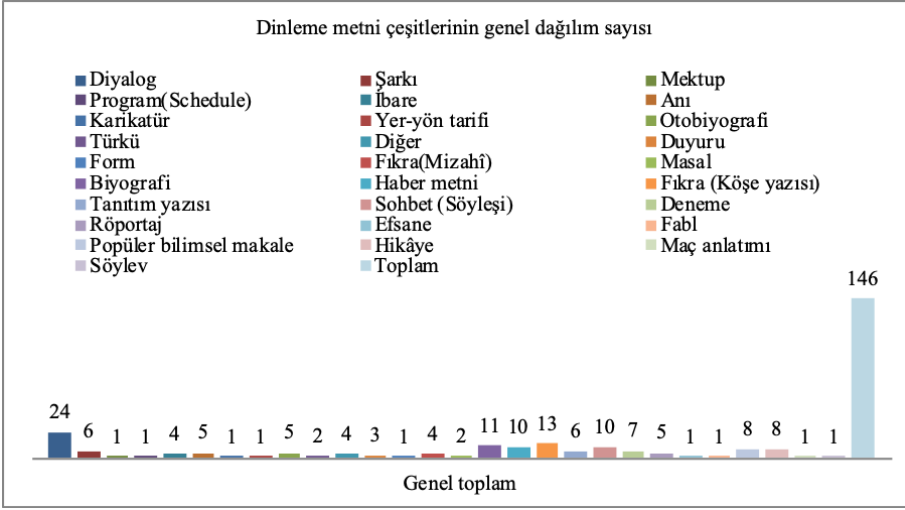
İYTÖS ders kitaplarında resmî yazı türü hiç yer almazken İYTÖS ders kitaplarında ise 1 tane yer almaktadır. Diğer diye sınıflandırılan metin türü İYTÖS ders kitaplarında hiç yer almazken İYTÖS ders kitaplarında 4 tane yer almaktadır.

3. 7. Çeşitlerine Göre Metinlere İlişkin Bulgular

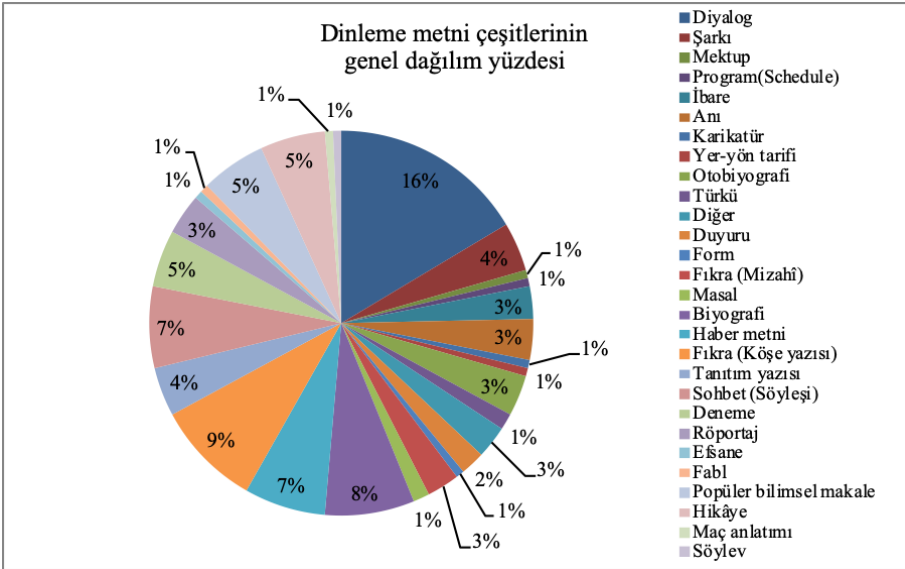
Metin sınıflandırmasının çeşitlere bağlı olarak yapılan incelemesinde çalışmanın kuramsal bölümünde yer alan Tablo 16'dan hareketle metin çeşitleri ele alınmaktadır. İlgili öğretim setinde birçok metin çeşidine yer verildiği için genel bir tablo gösterimi yapılmamaktadır.

3. 7. 1. YİTÖS'te Bulunan Metinlerin Çeşitlerine İlişkin Bulgular

YİTÖS ders kitaplarında yer alan metinlerin çeşitlerine dayanan inceleme ile ilgili veriler, seviyelere bağlı olmak üzere sayısal ve yüzdelik değer olarak aşağıda yer almaktadır:

Şekil 13. YİTÖS dinleme metinlerinin çeşitlerine göre genel dağılımı.

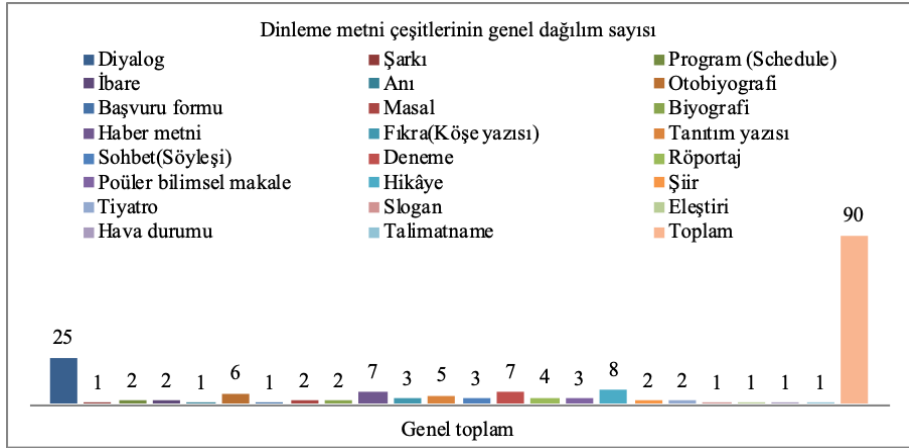

Şekil 14. YİTÖS dinleme metinlerinin çeşitlerine göre genel dağılım yüzdesi.

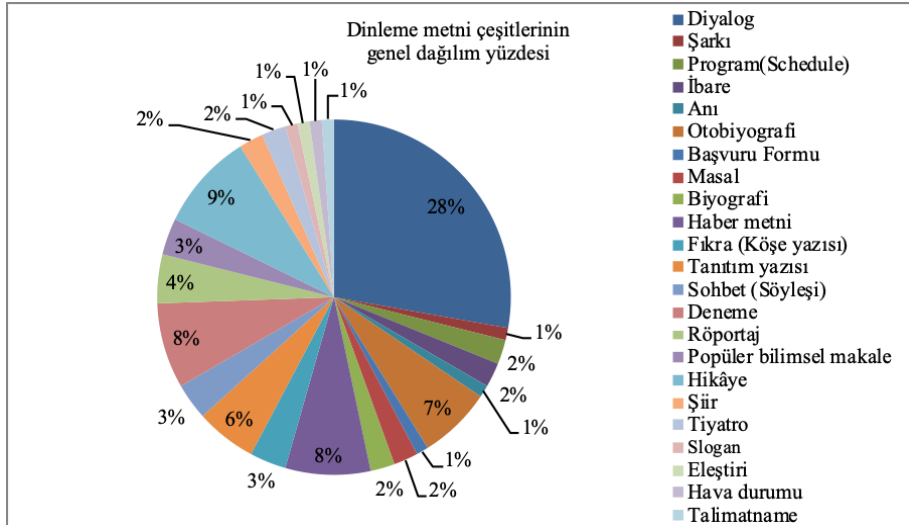
YİTÖS ders kitaplarındaki dinleme metinleri çeşitleri en fazla 24 tane diyalog, 13 tane fıkra (köşe yazısı) ve 11 tane biyografiye yer verilmektedir. Oransal olarak ilgili metinler sırayla %16, %9 ve %8 oranında bulunmaktadır.

3. 7. 2. İYTÖS'te Bulunan Metinlerin Çeşitlerine İlişkin Bulgular

İYTÖS ders kitaplarında yer alan metinlerin çeşitlerine dayanan inceleme ile ilgili veriler, seviyelere bağlı olmak üzere sayısal ve yüzdelik değer olarak aşağıda yer almaktadır:

Şekil 15. İYTÖS dinleme metinlerinin çeşitlerine göre genel dağılımı.

Şekil 16. İYTÖS dinleme metinlerinin çeşitlerine göre genel dağılım yüzdesi.

İYTÖS ders kitaplarındaki dinleme metinleri çeşitleri en fazla 25 tane diyalog, 8 tane hikâye ve 7 tane haber metni ve denemedir. İlgili metinlerin oransal karşılığı sırasıyla %28, %9 ve %8'dir.

3. 8. Çeşitlerine Göre Metinlere İlişkin Yorumlar

YİTÖS ders kitaplarında toplam 146 tane ve 28 farklı çeşitte dinleme metni yer almaktadır. Bu metin çeşitlerinden en fazla kullanılan ilk beşinin sayısal değeri ve yüzdelik oranı şu şekildedir: 1. Diyalog 12 tane %16, 2. Fıkra (Köşe yazısı) 13 tane %9, 3. Biyografi 12 tane %8, 4. Haber metni 10 tane %7, 5. Sohbet (Söyleşi) 9 tane %6. En az kullanılan metin çeşitlerinin sayısal değeri ve yüzdelik oranı ise şu şekildedir: mektup, program (Schedule), karikatür, yer-yön tarifi, form, efsane, fabl, maç anlatımı, söylev 1 tane %1 ve masal 2 tane %2 şeklinde değerlendirilmektedir.

İYTÖS ders kitaplarında toplam 90 tane ve 23 farklı çeşitte dinleme metni yer almaktadır. Bu metin çeşitlerinden en fazla kullanılan ilk beşinin sayısal değeri ve yüzdelik oranı şu şekildedir: 1. Diyalog 25 tane %28, 2. Hikâye 8 tane %9, 3. Haber metni 7 tane %8, 4. Deneme 7 tane %8, 5. Otobiyografi 6 tane %7. En az kullanılan metin çeşitlerinin sayısal değeri ve yüzdelik oranı ise şu şekildedir: şarkı, anı, başvuru formu, slogan, eleştiri, hava durumu, talimatname 1 tane %1 şeklindedir.

Her iki öğretim setinde de diyalog metin çeşidi ilk sırada yer almaktadır. Oransal olarak karşılaştırma yapıldığında İYTÖS ders kitaplarında yer alan diyalog metinleri YİTÖS ders kitaplarında yer alan diyalog metinlerinin %100'ünden fazla bir orana karşılık gelmektedir. Ayrıca toplam metin sayıları da hesaba katılırsa bu oran en az % 50 daha artmaktadır. Diyalog metinleri; YİTÖS ders kitaplarının A1 seviyesinde 14 tane ve %45 oranında, A2 seviyesinde 3 tane ve %11 oranında, B1 seviyesinde 3 tane %11 oranında, B2 seviyesinde 2 tane %7 oranında ve C1 seviyesinde 2 tane ve %7 oranında yer almaktadır. İYTÖS ders kitaplarında ise A1 seviyesinde 9 tane ve %57 oranında, A2 seviyesinde 8 tane ve %44 oranında, B1 seviyesinde 4 tane ve %21 oranında, B2 seviyesinde 2 tane ve %13 oranında yer almaktadır. C1 seviyesinde hiç diyalog metni yer almamaktadır. Diyalog metin çeşidinin seviye ilerledikçe sayısının azaldığı yorumlanmaktadır. Metin kurgusu açısından oldukça kolay ve sade olan diyalog metinlerinin ilgili öğretim setlerinde bu kadar çok yer verilmesinin sebebinin, özellikle temel seviyelerde dil öğrencisinin ihtiyaç duyduğu ve günlük hayatını devam ettirme noktasında çok büyük önem taşıyan dil yapılarına duyulan ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

Hem YİTÖS ders kitaplarında hem de İYTÖS ders kitaplarında en çok yer alan dinleme metinleri sıralamasında ilk beşe giren haber metni çeşidi YİTÖS ders kitaplarında A2 seviyesinde 3 tane ve %11 oranında, B1 seviyesinde 3 tane ve %10 oranında ve B2 seviyesinde 6 tane %20 oranında yer almaktadır. YİTÖS ders kitaplarında A1 ve C1 seviyelerinde hiç haber metni yer almamaktadır. İYTÖS ders kitaplarında ise A2 seviyelerinde 2 tane ve %11 oranında, B2 seviyesinde 4 tane ve %25 oranında, C1 seviyesinde 1 tane %6 oranında yer almaktadır. İYTÖS ders kitaplarında ise A1 ve B1 seviyelerinde hiç haber metni yer almamaktadır. Her iki öğretim setinde de A1 seviyesinde haber metinlerine yer verilmediği değerlendirilmektedir.

4. Öğretim Setlerindeki Ders Kitaplarında Bulunan Dinleme Metinlerinin Metin Sınıflandırmasına İlişkin Sonuçlar

4. 1. Oluşturulma Şekillerine Göre Metinlere İlişkin Sonuçlar

1. YİTÖS ders kitaplarında oluşturulma şekillerine göre 115 tane ve %79 oranında kurma, 31 tane ve %21 oranında özgün metin olduğu hesaplanmıştır. İYTÖS ders kitaplarında 66 tane ve %73 oranında kurma, 24 tane ve %27 oranında özgün metin yer aldığı hesaplanmıştır. Kurma metin sayısı açısından YİTÖS, İYTÖS'ten 49

tane ve %6 oranında fazla; özgün metin açısından ise 7 tane %6 oranında fazla olduğu hesaplanmıştır.

2. Oluşturulma şekillerine göre metinlerin dağılımı seviyeler açısından incelendiğinde her iki öğretim setinde de kurma metin sayıları ve oranları A1 seviyesinden C1 seviyesine doğru artma eğilimi göstermektedir. Bu durum özellikle temel seviyelerde (A1, A2) özgün metin kullanımının kurma metin kullanmaya göre daha az olduğunu göstermektedir. Temel seviyelerde yer alan *tanışma*, *karşılaşma*, *ayrılma*, *adres sorma*, *yön tarifi* gibi kalıp ifadeler ve sınırlı sayıda kelime kullanımına dayanan kazanımların çok fazla olması, metin yazarlarını kurma metin oluşturmaya sevk ettiği düşünülmektedir.

3. Öğretim setlerinin daha ileri seviyelerine (B1, B2, C1) bakıldığında ise özgün metinlerin sayısının arttığı hatta bazı seviyelerde özgün metin sayısının kurma metin sayısını geçtiği görülmektedir. YİTÖS C1 seviyesinde özgün metin sayısı kurma metin sayısını geçerken İYTÖS B2 seviyesinde özgün metin sayısı kurma metin sayısını geçmektedir. İleri seviyelerde yer alan kazanımların öğrenci yeterlikleri ile birlikte eşgüdümlü bir şekilde arttığı bilinmektedir. Bu durumun özgün metinlerin kullanımının artmasını sağladığı düşünülmektedir.

4. 1. 2. İşlevlerine Göre Metinlere İlişkin Sonuçlar

1. YİTÖS ders kitaplarında yer alan dinleme metinlerinin 83 tane ve %57 oranında edebî, 59 tane ve %40 oranında kullanım işlevli, 4 tane ve %3 diğer sınıflandırması içerisinde yer aldığı hesaplanmaktadır. İYTÖS ders kitaplarında yer alan dinleme metinlerinin 49 tane ve %54 oranında kullanım işlevli ve 41 tane ve %46 oranında edebî metin sınıflandırması içerisinde yer aldığı hesaplanmaktadır. İYTÖS ders kitaplarında diğer metin sınıflandırmasına yer verilmediği görülmektedir.

2. Kullanım işlevli metin açısından bakıldığında YİTÖS, İYTÖS'ten 10; edebî metin açısından bakıldığında 42 tane fazla metne sahiptir. Diğer metin sınıflandırması açısından bakıldığında ise yine YİTÖS 4 tane fazladır.

3. İlgili öğretim setlerinde yer alan dinleme metinlerinin işlevlerine göre sayıları ve oranları seviyeler açısından hesaplandığında, her iki öğretim setinde de kullanım işlevli metin sayısının ve oranının A1 seviyesinden C1 seviyesine doğru azaldığı; edebî metin sayısının ve oranının A1 seviyesinden C1 seviyesine doğru arttığı ortaya çıkmaktadır. Bu durumun sebebinin tıpkı oluşturulma şekline göre metinlerde olduğu gibi temel seviyelerde (A1, A2) yer alan *tanışma*, *karşılaşma*, *ayrılma*, *adres sorma*, *yön tarifi* gibi kalıp ifadeler ve sınırlı sayıda kelime kullanımına dayanan kazanımların çok fazla olması, metin yazarlarını kullanım işlevli metin oluşturmaya sevk ettiği düşünülmektedir.

4. Öğretim setlerinin daha ileri seviyelerine (B1, B2, C1) bakıldığında ise edebî metinlerin sayısının arttığı hatta bazı seviyelerde edebî metin sayısının kullanım işlevli metin sayısını geçtiği görülmektedir. İleri seviyelerde yer alan kazanımların öğrenci yeterlikleri ile birlikte eşgüdümlü bir şekilde arttığı bilinmektedir. Bu durumun edebî metinlerin kullanımının artmasına sebep olduğu ve metin yazarlarının daha fazla edebî metin kullanmaya sevk ettiği düşünülmektedir.

4. 1. 3. Türlerine Göre Metinlere İlişkin Sonuçlar

1. YİTÖS ders kitaplarında yer alan dinleme metinlerinin 66 tane ve %45 oranla öğretici metin (edebî), 48 tane ve %33 oranla iletişimsel metin, 11 tane ve %8

oranla öğretici metin, 9 tane %6 oranla anlatmaya/göstermeye dayalı metin, 8 tane ve %5 oranında şiir, 4 tane ve %3 oranında diğer metin türlerinin kullanıldığı tespit edilmektedir. İYTÖS ders kitaplarında yer alan dinleme metinlerinin 38 tane %42 oranında iletişimsel metin, 26 tane ve %29 oranında öğretici metin (edebî), 12 tane %14 oranla anlatmaya/göstermeye dayalı metin, 3 tane %3 oranında şiir, 1 tane %1 oranında resmî yazı metin türlerinin kullanıldığı tespit edilmektedir. İYTÖS’te resmî yazı türü hiç kullanılmazken İYTÖS diğer metin türü hiç kullanılmamaktadır.

2. Her iki öğretim setinde de A1 seviyesinden C1 seviyesine doğru öğretici metin (edebî) türünün sayısının ve oranının arttığı, iletişimsel metin türünün sayısının ve oranının azaldığı tespit edilmektedir.

3. Öğretici metin türlerinin sayısının ve oranının hem İYTÖS’te hem de İYTÖS’te A1 seviyesinden C1 seviyesine doğru azaldığı da diğer bir tespit olarak görülmektedir.

4. 1. 4. Çeşitlerine Göre Metinlere İlişkin Sonuçlar

1. İYTÖS ders kitaplarında 28 farklı çeşitte toplam 146 tane dinleme metni yer almaktadır. Bu metin çeşitlerinden en fazla kullanılan ilk beşinin sayısal değeri ve yüzdelik oranı şu şekildedir: 1. Diyalog 12 tane %16, 2. Fıkra (Köşe yazısı) 13 tane %9, 3. Biyografi 12 tane %8, 4. Haber metni 10 tane %7, 5. Sohbet (Söyleşi) 9 tane %6. En az kullanılan metin çeşitlerinin sayısal değeri ve yüzdelik oranı ise şu şekildedir: mektup, program (Schedule), karikatür, yer-yön tarifi, form, efsane, fabl, maç anlatımı, söylev 1’er tane %1 ve masal 2’şer tane %2 şeklinde değerlendirilmektedir.

2. İYTÖS ders kitaplarında toplam 90 tane ve 23 farklı çeşitte dinleme metni yer almaktadır. Bu metin çeşitlerinden en fazla kullanılan ilk beşinin sayısal değeri ve yüzdelik oranı şu şekildedir: 1. Diyalog 25 tane %28, 2. Hikâye 8 tane %9, 3. Haber metni 7 tane %8, 4. Deneme 7 tane %8, 5. Otobiyografi 6 tane %7. En az kullanılan metin çeşitlerinin sayısal değeri ve yüzdelik oranı ise şu şekildedir: şarkı, anı, başvuru formu, slogan, eleştiri, hava durumu, talimatname 1’er tane %1 şeklindedir.

3. İltar çalışmasında, İYTÖS ders kitaplarında A1 seviyesinden C1 seviyesi de dâhil olmak üzere toplamda 376 okuma metni yer almakta ve 46 farklı metin türü bulunmaktadır. İYTÖS ders kitaplarında toplamda 131 okuma metni yer almakta ve 26 farklı metin türünün yer aldığını belirtmektedir (2018: 138). Okuma becerisi bağlamında metin çeşitliliği dinleme becerisine yakın iken, metin sayıları açısından her iki setin toplamında %100 oranından fazla bir fark vardır.

4. İYTÖS ders kitaplarının her bir seviyesi toplam 8 üniteden oluşmaktadır. Bu öğretim setinde ünite başına ortalama 3,5 metin çeşidi düşmektedir. İYTÖS ders kitaplarının ise her bir seviyesi toplam 6 üniteden oluşmaktadır. Bu öğretim setinde ise ünite başına 4 metin çeşidi düşmektedir. Bu açıdan bakıldığında İYTÖS ders kitaplarının ünite sayılarına düşen ortalama metin çeşidi açısından daha zengin bir kaynak olduğu değerlendirilmektedir. Çalışmanın bu kısmıyla eşgüdümlü olmak üzere: “Metin türü çeşitliliğinin toplam metin sayısına oranı ele alınacak olursa İYTÖS’ün metin çeşitliliği %19,8 iken İYTÖS ’ün %12,2’dir. Bu bakımdan kullanılan metin türü çeşitliliğinin toplam metin sayısına oranı İYTÖS’te daha yüksektir” (İltar, 2018: 138).

5. Her iki öğretim setinde de diyalog metin çeşidi ilk sırada yer almaktadır. Oransal olarak karşılaştırma yapıldığında İYTÖS ders kitaplarında yer alan diyalog metinleri İYTÖS ders kitaplarında yer alan diyalog metinlerinin %100’ünden fazla bir orana karşılık gelmektedir. Ayrıca toplam metin sayıları da hesaba katılırsa bu oran en

az % 50 daha artmaktadır. Diyalog metinleri; YİTÖS ders kitaplarının A1 seviyesinde 14 tane ve %45 oranında, A2 seviyesinde 3 tane ve %11 oranında, B1 seviyesinde 3 tane %11 oranında, B2 seviyesinde 2 tane %7 oranında ve C1 seviyesinde 2 tane ve %7 oranında yer almaktadır. İYTÖS ders kitaplarında ise A1 seviyesinde 9 tane ve %57 oranında, A2 seviyesinde 8 tane ve %44 oranında, B1 seviyesinde 4 tane ve %21 oranında, B2 seviyesinde 2 tane ve %13 oranında yer almaktadır. C1 seviyesinde hiç diyalog metni yer almamaktadır.

6. Diyalog metin çeşidinin seviye ilerledikçe sayısının azaldığı yorumlanmaktadır. Metin kurgusu açısından oldukça kolay ve sade olan diyalog metinlerinin ilgili öğretim setlerinde bu kadar çok yer verilmesinin sebebinin, özellikle temel seviyelerde dil öğrencisinin ihtiyaç duyduğu ve günlük hayatını devam ettirme noktasında çok büyük önem taşıyan dil yapılarına duyulan ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

7. İşlevlerine göre metin sınıflandırması içerisinde yer alan Öğretici metin (edebî) türüne ait ve anlatmaya/göstermeye dayalı metin türüne ait olan deneme, makale, fıkra(köşe yazısı) gibi çeşitlerin her iki öğretim setinin de A1 seviyesinde yer almaması tespit edilen önemli bir durum olarak değerlendirilmektedir.

8. Hem YİTÖS ders kitaplarında hem de İYTÖS ders kitaplarında en çok yer alan dinleme metinleri sıralamasında ilk beşe giren haber metni çeşidi YİTÖS ders kitaplarında A2 seviyesinde 3 tane ve %11 oranında, B1 seviyesinde 3 tane ve %10 oranında ve B2 seviyesinde 6 tane %20 oranında yer almaktadır. YİTÖS ders kitaplarında A1 ve C1 seviyelerinde hiç haber metni yer almamaktadır. İYTÖS ders kitaplarında ise A2 seviyelerinde 2 tane ve %11 oranında, B2 seviyesinde 4 tane ve %25 oranında, C1 seviyesinde 1 tane %6 oranında yer almaktadır. İYTÖS ders kitaplarında ise A1 ve B1 seviyelerinde hiç haber metni yer almamaktadır. Her iki öğretim setinde de A1 seviyesinde haber metinlerine yer verilmediği değerlendirilmektedir.

9. YİTÖS ders kitaplarında metin çeşidi olarak kullanılan ancak İYTÖS ders kitaplarında hiç yer almayan metin çeşitleri: karikatür, yer-yön tarifi, türkü, form, efsane, fabl, maç anlatımı, söylevdir. İYTÖS ders kitaplarında yer alıp YİTÖS ders kitaplarında hiç yer almayan metin çeşitleri ise: başvuru formu, şiir, tiyatro, eleştiri, hava durumu ve talimatnamedir.

5. Öğretim Setlerindeki Ders Kitaplarında Bulunan Dinleme Metinlerinin Metin Sayılarına ve Metin Sınıflandırmasına İlişkin Öneriler

5. 1. Metin Sayılarına İlişkin Öneriler

1. *Anlama* temel becerisini oluşturan alt beceriler *dinleme ve okuma* becerileridir. Okuma ve dinleme birbirini tamamlayıcı iki dil becerisi olarak anılırken incelenilen öğretim setlerindeki okuma metinlerinin sayısı ile dinleme metinlerinin arasındaki anlamlı fark şu şekildedir: YİTÖS ve İYTÖS ders kitaplarında yer alan okuma metinlerinin sayısının toplamı, aynı öğretim setlerinin dinleme metinleri sayısının toplamından %105 oranında fazladır (İltar 2018: 138). Yani dinleme becerisi her iki öğretim setinde de okuma becerisinin yarısı kadar ele alınmaktadır.

Dil öğretiminde dört temel dil becerisinin aynı anda ve eşit oranda geliştirilmesi ilkesini de göz önünde bulundurup, öğretim setlerindeki dinleme metinlerinin en az okuma metinleri kadar olması gerektiği önerilmektedir.

2. Dinleme metinlerinin görsel unsurlar, senaryo ve devam eden karakterler gibi yapımlarını açısından zenginleştirilerek video kayıtları aracılığıyla *Dinleme/ İzleme* metinleri şeklinde yapılandırılması önerilmektedir.

5. 2. Oluşturulma Şekillerine Göre Metinlere İlişkin Öneriler

1. Yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde kullanılacak dinleme metinleri öğrencinin günlük hayattaki yaşam ortamlarının yansımaları olacak şekilde oluşturulmalıdır. ADÖÖÇM’de bahsedilen dil kullanım alanları olan *kişisel, kamusal, meslekî ve eğitim* alanlarının (MEB, 2009: 44) ihtiyaçlarına uygun şekilde özgün metinler tercih edilmelidir. Özellikle temel seviyelerde (A1-A2) yer alan *tanışma, selamlaşma, karşılaşma, ayrılma, adres sorma* gibi kalıp ifadelerle dayanan ve sınırlı kazanımları içeren özgün metinler seviyelere uygun şekilde uyarlanarak kullanılmalıdır. Çünkü kurma metinlerde zorla oluşturulmuş, yapay ve mekanik bir dil kullanımı yapılmaktadır. Metin uyarlamasının kazanımlar açısından sınırlılıkları düşünüldüğünde bu seviyelerde ilgili kazanımlar gereği kurma metinler kullanılmalıdır. Orta (B1-B2) ve ileri (C1) seviyelerde ise özgün metinlere yer verilmelidir.

5. 3. İşlevlerine Göre Metinlere İlişkin Öneriler

1. ADÖÖÇM dil kullanıcıları için kapsamlı, esnek ve işlevsel bir çerçeve çizmektedir. Çerçeve Metin dil kullanıcılarının seviyelere göre yeterliklerini bütüncül bir bakış açısıyla tanımlamaktadır (MEB, 2009: 22-23). Ayrıca dil kullanım alanlarını da *kişisel, kamusal, meslekî ve eğitim* başlıklarıyla sınıflandırmaktadır (MEB, 2009: 44). Dinleme metinleri, dil öğrencilerinin seviyelere ve kullanım alanlarına göre hazırlanmalıdır. Temel seviyelerde (A1-A2) *kullanım işlevli metinler* öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Kullanım işlevli metinler temel seviyelerde en az edebî metinler kadar yer almalıdır. Ancak orta (B1-B2) ve ileri (C1) seviyelerde öğrencilerde Türkçeye ait dil zevkini yaratmak, Türkçenin inceliklerini kavratmak ve Türkçenin kullanım özelliklerini gösterebilmek adına edebî metinler kullanılmalıdır.

5. 4. Türlerine Göre Metinlere İlişkin Öneriler

1. ADÖÖÇM’nin iletişim temelli bir kaynak olduğu Çerçeve Metin’de defalarca tekrar edilmektedir. Dinleme becerisinin iletişimin bir boyutu olduğu hatta iletişim kavramı ile iç içe geçtiği çalışmanın kuramsal çerçeve bölümünde ele alınmaktadır. Her iki açıdan bakıldığında dil öğrencilerinin seviyelere göre yeterlilikleri ve dil kullanım alanları çerçevesinde; özellikle temel seviyelerde (A1-A2) *iletişimsel metinlerin* sıklıkla kullanılması, orta (B1-B2) ve ileri seviyelerde (C1) *öğretici metin (edebî), öğretici metin, anlatmaya/göstermeye dayalı metin ve şiir* metin türlerinin eşit sayılarda ve oranlarda kullanılmalıdır.

5. 5. Çeşitlerine Göre Metinlere İlişkin Öneriler

1. ADÖÖÇM’nin seviye içerikleri ve kullanım alanları düşünüldüğünde metin sınıflandırmaları içerisinde yer alan bütün çeşitlere yer verilmelidir. Çünkü metin çeşitliliği ve zenginliği Türkçenin her seviyede ve alanda kullanımı gösterecektir. Ancak metin çeşitleri ayrı ayrı incelendiğinde çok farklı bağlamlarda kullanılma özelliklerine sahip olduklarından dolayı, temel seviyelerde (A1-A2) *diyalog, ibare, slogan, anons, biyografi, otobiyografi, form, başvuru formu, talimatname, yer-yön tarifi, anekdot, karikatür, şarkı, e-posta* gibi iletişim ağırlıklı çeşitlere; orta seviyelerde (B1-B2) *haber metni, hava durumu, maç anlatımı, ilan, hikâye, masal, fabl, fıkra (mizahî), tiyatro, fıkra (köşe yazısı)* gibi hem edebî hem de iletişim ağırlıklı metinlere; ileri seviyede

(C1) ise *deneme, makale, roman, söylev, dinî metin, sohbet (söyleşi), eleştiri, popüler bilimsel makale, rapor, hukukî metin* gibi hem edebî hem de akademik yönleri olan metin çeşitlerine eşit sayıda ve oranda yer verilmelidir.

2. *Şarkı ve türkü* metin çeşitlerinin *enstrümantal* olarak kullanımı; yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde bir dil becerisi olarak dinleme öğretiminden ziyade *dil-kültür ilişkisi-kültür aktarımı* bağlamında değerlendirilmelidir. Türk halk müziği, Türk sanat müziği veya marşlar gibi çeşitli dallara ayrılan Türk müziği estetik anlamda aktarılmalıdır. Dinleme becerisinin öğretilmesi anlamında *sözlü şarkılara ve türkülere* yer verilmelidir.

KAYNAKLAR

- AKBAYIR, Sıddık. 2013. *Cümle ve Metin Bilgisi*, Ankara: Pegem Akademi.
- BÖLÜKBAŞ, Fatma. 2015. “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Okuma Metinlerinin Dil Düzeylerine Göre Sadeleştirilmesi”, *International Journal of Languages' Education and Teaching*, s. 924-935.
- CEMİLOĞLU, Mustafa. 2015. *İlköğretim Okullarında Türkçe Öğretimi*, Bursa: Alfa Aktüel.
- ÇETİŞLİ, İsmail. 2008. *Edebiyat Sanatı ve Bilimi*, Ankara: Akçağ.
- COŞKUN, Eyyup. 2013. “Türkçe Öğretiminde Metin Bilgisi”, KIRKKILIÇ A., AKYOL H. *İlköğretimde Türkçe Öğretimi*, Ankara: Pegem Akademi, s. 231-283.
- ÇEÇEN, Mehmet Ali, Ömer ÇİFTÇİ. 2007. “İlköğretim 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Tür ve Tema Açısından İncelenmesi”, *Millî Eğitim*, (173), s. 39-49.
- ÇORAYLI, Oya. *Farklı Metin Türlerinin Çevirisinde Karşılaşılan Sorunlara Eleştirel Bir Bakış*, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya, 2008.
- DEMİR, Ahmet, Fatma AÇIK. 2011. “Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Kültürlerarası Yaklaşım ve Seçilecek Metinlerde Bulunması Gereken Özellikler”, *TÜBAR-XXX*, s. 51-72.
- DİLİDÜZGÜN, Şükran. 2017. *Metin dilbilim ve Türkçe Öğretimi*, Ankara: Anı.
- ERDİL, Melike. 2018. “Türkiye Cumhuriyeti Yükseköğretim Kuruluna Bağlı 209 Üniversitede Yabancılar Türkçe Öğretimi”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi/The Journal of International Social Research*, 11(60), s. 93-112.
- GÖKÇE, Bekir. 2015. “Metin ve Metin Türlerinin Eğitimde Kullanımı”, İŞÇAN, A., BASKIN S. *Etkinliklerle Hafta Hafta Yazılı Anlatım*, Ankara: Nobel, s. 13-26.
- GÜNAY, Veli, Doğan. 2017. *Metin Bilgisi*, İstanbul: Papatya.
- GÜNEŞ, Firdevs. 2013. “Türkçe Öğretiminde Metin Seçimi”, *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 1 (1), s. 1-12.
- İLTAR, Latif. *Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretiminde Kullanılan Okuma Metinlerinin Farklı Değişkenler Açısından Karşılaştırmalı Olarak Değerlendirilmesi*, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2018.
- KARAAĞAÇ, Günay. 2013. *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu.
- KAVCAR, Cahit, Ferhan OĞUZKAN, Sedat SEVER. 2002. *Yazılı ve Sözlü Anlatım*, Ankara: Anı.

- KERİMOĞLU, Caner. 2014. *Kuram ve Uygulamalarla Dilbilim, Göstergebilim ve Türkoloji Genel Dilbilime Giriş*, Ankara: Pegem Akademi.
- KÖÇER, Nigar. *Metin Çözümlemesi Milli Eğitim Bakanlığı'nca Önerilen 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Metinlerin Metinsellik Ölçütleri Bağlamında Çözümlemesi*, Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin, 2010.
- KUDAT, Celal. 2007. "Yabancı Dil Öğretiminde Yazınsal Metin Kullanımı", ÖZTÜRK, A.,O. *Yabancı Dil Eğitimi Bölümlerinde Edebiyat Öğretimi*, Ankara: Anı, s. 54-71.
- KURNAZ, Hasan. *Bilgilendirici Metinlerde Okuduğunu Anlamayı Etkileyici Faktörler*, İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2018.
- LÜLECİ, Murat. *Yeni Bir Disiplin Olarak Metin Dilbilim ve Türk Edebiyatına Metin Dilbilimsel Yaklaşım*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2010.
- MENGİ, Mine. 2000. *Divan Şiiri Yazıları*, Ankara: Akçağ.
- MERT, Esra. 2011. "8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Metinsellik Ölçütlerine Uygunlukları", *Ankara Üniversitesi Dil Dergisi*, 153, s. 7-23.
- MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI. 2009. *Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni Öğrenme-Öğretme-Değerlendirme*, Ankara: Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI. 2018. *Türkçe Dersi Öğretim Programı*, Ankara: MEB.
- ÖZLİ, Muzaffer. 2011. "Arap Dilinde İcâz'ın Tarihi Seyri ve Önemi", *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 16: 1, s. 177-187.
- SARAÇ, Yekta. 2006. "Şerhler", *Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Kültür Bakanlığı, s. 121-132.
- SUCU, Cevat. *Rûm'da Kozmopolit Model Kurmak: Dâ'î ve 15.Yüzyıl Osmanlı Metin Kültürü*, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- TORUSDAĞ, Gülşen. *Memduh Şevket Esendal'ın Öykülerine Metindilbilimsel Bir Yaklaşım*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2015.
- Türk Dil Kurumu. 1948. *Edebiyat ve Söz Sanatı Terimleri Sözlüğü*, Ankara: TDK.
- Türk Dil Kurumu. 2005. *Türkçe Sözlük*, Ankara: TDK.
- UÇAK, Salih. 2010. "Kadı Burhaneddin'in Bir Gazeli Üzerine Dizgesel Bir Okuma Denemesi", *EKEV Akademi Dergisi*, 14/45, s. 173-180.
- YILDIRIM, Ali., Hasan ŞİMŞEK. 2008. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin.